Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Commentarii in prophetas - Cod. Aug. perg. 212

Hieronymus, Sophronius Eusebius

[S.l.], [9. Jahrh.]

Hieronymus: commentarius in Zachariam: liber primus

urn:nbn:de:bsz:31-66172

Visual Library

ULTIMO IAM AUTUMNI TEMPORE
frater noster filius tuus sisinnius monachus
tuae mihi dignationis epistulam reddidit. qua laeta
gauisus sum esse te sospitem & memorem mei omniū
que fratrum qui in scīs locis dno seruiunt in quorum
refrigeriis facis tibi amicos de iniquo mamona
& praeparas a&erna tabernacula ut possis cum da
uid dicere. quam dilecta tabernacula tua dne uir
tutum concupiscit & deficit anima mea in atria
dni. Sic enim passer inuenit sibi domum & turtur
nidum ubi ponat pullos suos. Cur tu qui pontifex
dni es & calcas in fine mundi torcularia. ut sitien
tib; populis sanguinis xpi uinum tribuas. Non
libere proclamabis. ac dices cor meū & caro
mea exultauit in dm̄ uiuum. Beati qui habitant
in domo tua. audio te in ualle lacrimarū in loco
quem dr̄ posuit. Adcestamen ut uincentibus co
ronam dar&. ascensiones in tuo corde disponere
& ire de uirtute in uirtutē. & imitari dni paup̄ta
tem. ut cum illo diues fias & intereclin& caput
& per singulos dies suscipiatur uisit&ur alatur
uestiatur. & praecipue in scārum scripturarum
lectione feruere. Cumque tibi cuperem ingenio

mei aliquod offerre munusculum & coepta in duodecim
prophetas explanatio peruenit ad calcem susceptum opus
deserere nolui, sed et quod etiam absque te dictaturus eram
tuo potissimum nomini consecraui. & gaudeo quod
obscurissimus liber zachariae prophetae & inter duo
decim longissimus eo tempore disserendus est. quo ob
festinationem eius qui reuersurus est nullam moram
patitur interpretatio sed uelim nolim saltim lucrati
uis per noctem operis atque sustiuis dictare conpellor
quod tibi dirigamus. Scripsit in hunc prophetam orige
nes duo uolumina usque ad tertiam partem libri a
principio. Hippolitus quoque edidit commentarios
& didimus quinque explanationum libros me rogan
te dictauit. Quos cum aliis trib; in osee mihi
ΠΡΟϹΕΦѠΝΗϹΕΝ. sed tota eorum ΕΞΗΓΗϹΙϹ.
alle(gori)ca fuit & historiae uix pauca tetigerunt.
Itaque imitare cupiens illum patremfamilias
qui profert de thesauro suo noua & uetera & spon
sam de cantico canticorum quae dicit. Noua cum
ueterib; fratruelis meus seruaui tibi. historiae
hebreorum tropologiam nostrorum miscui ut
aedificarem super petram & non super harenam
ac stabile iacerem fundamentum. quod paulus.

architectus posuisse se scribit. Tuae bonivolentiae erit
non eruditionem nostram quae uel nulla uel parua est
sed pronam in te suscipere uoluntatem ut nos ad caetera
prouoces & in longo scriptitandi spatio currere cohor
teris. Si qui autem sunt quibus in praefatione & hoseae
& aliorum uoluminum ante promisi. Ignoscant
incredibili in te amori meo & quicquid tibi scripsi
sibi scriptum arbitrentur. Caritas enim benigna est
caritas non aemulatur. non quaerit quae sua sunt.
Sed iam tempus est ut zachariae uerba ponentes
spiritu sancto interpretationis uela pandamus.

EXPL. PREF. INCIP. AD EXSUPERIUM EPISCOPUM
TOLOSANUM. EXPLANATIONUM IN ZACHARIAM
PROPHETAM. LIBER PRIMUS.

IN MENSE OCTAUO IN ANNO
secundo darii regis. factum est uerbum domini ad za
chariam filium barachiae. filium addo prophetam
dicens. LXX In octauo mense anni secundi post
darium. factum est uerbum domini ad zachariam bara
chiae filium addo prophetam dicens. Secundo
anno darii filii hystaspis septuagesimum desolationis

templi annum qui ab hieremia praedictus est fuit secundo pl&um.
ipse zacharias testis est dicens. Dne exercituum usquequo
non misereberis hierusalem & urbium iuda quibus iratus
es. Ecce iste septuagesimus annus est nullique dubium
quin cyrus rex persarum qui chaldeorum destruxit im
perium [illegible] primo anno regni sui quinquaginta
circiter milia hominum captiuorum de babylone remise
rit in iudeam qui uasa quoque quae nabuchodonosor
abstulerat reddidit. & templum aedificari iussit in
hierusalem. Principesque populi qui reuersus est
constituit. Zorobabel filium salathiel & iesum fi
lium iosedech sacerdotem magnum. Interfecto igitur
apud massag&as cyro qui triginta annis regnauit
in persis a tumiri regina massag&arum cambyses
filius eius successit in regnum. qui expl&is octo annis
duos magos fratres habuit successores. quib; occi
sis a populo dareus filius hystaspis ex sententia septem
familiarum rex persarum constituitur est. cuius reg
ni anno secundo factus est sermo dni ad aggeum
proph&am & ad zachariam filium barachiae filium
addo. Sup aggeum iam diximus. de zacharia titulo
pauca dicenda sunt. qui cum sit filius barachiae
queritur quare dicatur filius addo. nec ambigitur

iuxta paralipomenon librum qui inscribit addo qui mis
sus est ab hieroboam filium nabath sub quo altare dirupta
et manus regis aruit rursumque ad preces illius restitu
ta est. Igitur primo anno cyri regis usque ad secundum
annum darei filii histaspis supputantur anni quadraginta
In quibus tantum altare fuerit exstructum et iacta templi
fundamenta uicinis in circuitu nationibus opus prohi
bentibus et cambyse rege persarum qui super hac re
ad principes syriae coelis phoenicis ac samariae litteras
miserat super quo plenius Ezras scribit historiam
Sed aggeus in mense sexto in die prima eiusdem mensis pro
phetare exorsus est. Zacharias uero in eodem quidem
anno sed non in eodem mense. Nam post duos menses
octauo anni mense fudit uaticinium. unde recte iux
ta ordinem duodecim prophetarum ille decimus et hic
undecimus ponitur magnaeque confidentiae est im
mo spei fidei quae in domino. Ut quod tanto tempore
praetermissum est uel rege prohibente uel gentibus
ad commonitionem duorum hominum facere incipiant.
Haec iuxta historiam solito more praemisimus nunc se
cundum ΑΝΑΓωΓΗΝ breuiter disserendum est.
Octauus apud hebreos mensis qui apud illos mare
suan apud aegyptios athyr apud nos nouember

dicit. hiemis exordium est in quo aestatis calore consum
to omnis terra uirore nudatur. & mortalium corpora contra
huntur. nec est ulla ex lege solemnitas. Scriptum est enim
quod ter per annum apparere debeat omnes generis mas
culini coram domino deo nostro. Prima festiuitas est azymorum.
phase quod id apud nos graeco latinoque sermone pascha
dicitur. Secunda pentecostes post septem ebdomadas
in qua panes propositionis de nouis primum frugibus
offeruntur. Tertia in mense septimo tubarum propitiatio
nis & tabernaculorum id est CKHNOΠΗΓΙΑC. cuius
extrema dies egressionis appellatur & terminus.

Ergo in captiuitate populus constitutus est adhuc rege
persarum. necdum aedificato templo necdum moeni
bus murisque urbis extructis nonum & propheta iam tem
pore laetitiae. sed post laetitiam & tamen qui habebant
memoriam benedictionem & ob benedictionem testimo
nium. Idcirco ad eum zacharias filius barachiae fili
us addo mittitur. Zacharia interpretatur memoria domini.
barachie benedictio domini. addo testimonium eius.

Uideamus ergo sermo domini qui erat in principio apud
deum patrem. quid in zacharia propheta sit locutus
ad populum. Iratus est dominus est dominus super patres uestros
iracundia & dices ad eos. haec dicit dominus exercituum.

conuertimini ad me ait dominus exercituum & conuertar ad uos.
dicit dominus exercituum. ne sitis sicut patres uestri ad quos cla
mabant prophetae priores dicentes. LXX. Iratus est dominus
super patres uestros ira magna & dices ad eos. haec dicit
dominus omnipotens conuertimini ad me dicit dominus uirtutum & conuertar
ad uos. dicit dominus uirtutum & nolite fieri sicut patres uestri
quos arguerint prophetae qui prius fuerant dicentes.
Ira domini non perturbationem eius significat. qui irascitur
sed eorum merita atque peccata in quos dei ira desaeuit.
alioquin dominus numquam irascitur uel ulciscitur sed ad hoc cor
ripit ut emendet. unde & propheta precatur in psalmis
Domine ne in furore tuo arguas me neque in ira tua cor
ripias me. Et in alio loco legimus. corripe nos domine
uerumtamen non in furore tuo sed in misericordia.
Iratus est ergo dominus super patres eorum qui nunc corripiuntur
non iuxta septuaginta interpretes ira magna sed
ira simpliciter. si enim ira magna esset & iratus numquam
per danihelem & ezechiel captiuos ad paenitentiam
prouocasset. Cumque in illos iratus sit ad uos loquitur
dominus exercituum. pro quo in hebraico positum est
sabaoth. quod interdum septuaginta omnipoten
tem interdum uirtutum transtulerunt. & loquitur con
uertimini ad me. & conuertar ad uos iuxta illud

quod legimus accedite ad dnm & accedet ad uos. quibus
hoc contrarium est. recessistis a me. & ego recessi a uobis.
Precipit autem eis ut reuertantur ad dnm qui de baby-
lonia sunt reuersi. ut & dns reuertatur ad eos. ne in
cipiant sustinere filii. quod quondam sustinuerunt
patres ad quos similiter proph&e illius temporis sunt lo
cuti. Notandum quod in paucis uersiculis breuibus
que sententiis semp in aggeo & zacharia addatur.
dt dns exercituum. ut sciant dnm ee qui pcipit ad
uersum regis imperium. & hostes circumfrementes
& hac ad aedificationem templi fiducia concitari
tur. Haec dicit dns exercituum conuertimini de uiis
uris malis & cogitationib; uris pessimis. & non au
dierunt neque attenderunt ad me dicit dns. LXX. haec
dicit dns uirtutum conuertimini a uiis uris pessimis & ab
adinuentionib; uris malis. & non attenderunt ut au
dirent me dicit dns. Ex superiorib; pendet sen
tentia & quae secuntur priorib; coaptanda e.
Non enim zacharias ad populum loquitur sed osten
dit quid priores proph&e ad patres eorum locuti sunt
ad quos clamauerunt dicentes. haec dicit dns exercituum
conuertimini de uiis uris malis & cogitationibus ues
tris pessimis. hoc clamabat isaias. hoc osee ioel

amos & hieremias ut uias malas desererent & cogita
tiones pessimas derelinquerent · quibus & opere & men
te peccabant · & nihilominus domino per prophetas suos
domino commonente non audierunt neque adtenderunt.
Nequaquam prophetas qui eis loquebantur sed me dicit
dominus · In illis enim ego eram qui loquebar & contem
nebar · Unde & dominus in euangelio · qui uos inquit ·
recipit & me recipit · Patres uestri ubi sunt & pro
phetae · numquid in sempiternum uiuant · Uerum
tamen nunc uerba mea & legitima mea quae manda
ui seruis meis prophetis numquid non conprehenderunt
patres uestros & conuersi sunt & dixerunt sicut cogita
uit dominus exercituum facere nobiscum secundum uias
nostras & secundum adinuentiones nostras fecit nobis ·
LXX Patres uestri ubi sunt & prophetae numquid in
sempiternum uiuent · Uerumtamen sermones
meos & legitima mea quae ego praecipio in spiritu meo
seruis meis prophetis qui conprehenderunt patres uestros
& responderunt atque dixerunt sicut praeparatus est
dominus omnipotens ut faceret nobis secundum uias nostras & se
cundum adinuentiones nostras sic fecit nobis ·
Ubi sunt inquit patres uestri qui non audierunt neque attenderunt
me · ubi prophetae uestri ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ · enim audiendum
est.

Patres urī ubi sunt & proph&e eorū ubi sunt · id est pseu
deproph&e · Numquam enim de seīs proph&is diceret
numquid in sempiternum uiuent · & his ergo qui pec
cauerunt & noluerū ad me conuerti · Et his qui peccan
tes falsis pollicitationibus deceperū morte subtractis
uerbum ea quae p proph&as meos locutus sum perma
nent in aeternū · quae conprehenderū patres uros &
ostenderunt uera eē quae dixi · qui patres urī rem
exitu proph&arum eorum in se uaticinia conproban
tes conuersi sunt ad paenitentiam atque dixerū sicut p
dixit dns exercituum ut faceret nobis secundū opera
nrā atque peccata reddidit nob · legam danihel ex
psona suae · & populi dnō confitentem quod eū audire
noluerint & iuste sibi acciderint quecūq; perpessi ·

In die uicesima & quarta undecimi mensis sabat · In anno
secundo darii · factum est uerbum dnī · ad zachariam
filium barachiae filium addo proph&a dicens · LXX

Quarta & uicesima undecimo mense qui est mensis sabat
in secundo anno sub dario factus ē sermo dnī ad zachariā
ad zachariae brachiae filiū addo proph&ā dicens ·

Quidam pro undecimo mense ponunt duodecimum &
uicesimum quartum diem eiusdem mensis arithmeticae
rationib; interpraetantes quadrangulū firmum &

stabilem numerum suspicantur uolentes certa esse & stabilia
quae scribuntur. Nos autem dicamus quod in eodem anno
darei regis secundo tertio mense post primam uisionem
id est undecimo post octauum qui apud hebreos appellatur
sabat rursum ad zachariam factus sit sermo domini secun
dum numerum esse inmundum & ad coniunctionem car
nis & rerum saecularium ac materiae pertinentium saepe docuimus.
Mensis autem undecimus qui appellatur sabat &
lingua nostra in uirgam uestitur austeritatem & correptio
nem sonat. Iuxta illud apostoli quid uultis in uirga ue
niam ad uos & psalmistae dicentis uirga tua & baculus
tuus ipsa me consolata sunt. & est in acerrimo tempore
hiemis qui ab aegyptiis mechir a macedonibus περιτιος
a romanis februarius appellatur. Uicesima quoque quar
ta mensis dies inlustrem noctis umbram significat.
Deficiente luna in tenebras & caeco ac perpetuo
noctis horrore crescente. Unde congrue qui adhuc
in captiuitate erant & maiore sui parte in mediis
atque chaldeis & assyriis exsolabant. In secundo an
no & undecimi mensis grauissimo frigore & in
uicesima quarta die eiusdem mensis cernunt iuda
ico populo quae sequuntur. Uidi per noctem & ecce uir

ascendens super equum rufum & ipse stabat inter myrteta
quae erant in profundo & post eum equi rufi uarii & albi
& dixi· quid sunt isti domine mi· Et dixit ad me angelus
qui loquebatur in me· Ego ostendam tibi quid sint
hec· & respondit uir qui stabat inter myrteta & dixit· Isti
quos misit dominus ut perambularent terram· Et responde
runt angelo domini qui stabat inter myrteta & dixerunt
perambulauimus terram & ecce omnis terra habi
tatur & quiescit· Et respondit angelus domini & dixit
domine exercituum usquequo tu non misereberis hieru
salem & urbium iuda quibus iratus es· iste septuagesimus
annus est & respondit dominus angelo qui loquebatur
in me uerba bona uerba consolatoria· LXX Ui
di in nocte & ecce uir ascendens super equum rufum
& ipse stabat inter montes umbrosos & post eum equi
rufi & uarii & albi· & dixi quid sunt isti domine· &
dixit ad me angelus qui loquebatur in me· Ego os
tendam tibi quid sint haec· & respondit uir qui sta
bat inter montes & dixit ad me· Isti sunt quos misit
dominus ut circumirent terram· & responderunt angelo
domini qui stabat inter montes atque dixerunt· Circumiui
mus omnem terram & ecce omnis terra habitatur
& quiescit· & respondit angelus domini & dixit· domine

omnipotens usque quo non misereberis hierusalem et ur
bium iuda quibus iratus es iste est septuagesimus annus.
Et respondit dominus angelo qui loquebatur in me uerba bona et ser
mones consolatorios. Primum disseram historiam.
Vidi inquit per noctem. Non in die sicut moses qui dominum fa
cie uidebat ad faciem. Et isaias qui loquebatur ui
di dominum super thronum excelsum et eleuatum antequam
populus duceretur in captiuitatem antequam hierusalem
destrueretur et templum. Sed adhuc in seruitutis ma t
populo constituto eaque pro eis uidet. Cernit inte
nebris. Et ecce uir ascendens super equum rufum. Hunc
hebrei michahelem angelum putant qui ultor ini
quitatum et peccatorum sit israhel et quod steterit in
ter myrteta quae erant in profundo. Myrtos intel
legi uolunt prophetas et sanctos qui in medio capti
ui populi uersabantur et erant in profundo. Virum
autem id est michahelem equi rufi et uarii et al
bi sequebantur ordine ut estimant commutato.
ut albi medos persasque significent. quia sub ip
sis dimissa captiuitas et templum instauratum est.
Varii macedoneas quorum nonnulli amici alii per
secutores fuerunt. Plenissime super hoc danihel et
ultima uisio loquitur. Rufi uero regnum romanorum.

cruentum & sanguinarium quod populum interfecerit
templumque subuerterit. Alii uero ordinem qui scriptus ē
conseruantes uirum qui ascenderit sup̄ equum rufum. &
equos rufos & uarios & albos quattuor regna interp̄tantur.
Primū & secundum sanguinarium assyrios & chaldeos
quorum primi decem trib; sub salmanasar duxere cap
tiuos. secundi iudam & beniamin incensa hierusalem
ciuitate temploque subuerso. tertios & quartos uarios
& albos medos significari putant & p̄sas. quorū alii
clementes fuerint ut cyrus & darius filius hystaspis
& asuerū quem greci artaxerxen uocant sub quo hester
impl& hystoria. Alii crudeles ut cambyses & cete
ri. Uidente ergo pph&a uirum ascendentē sup̄ equū
rufum & post eum equos rufos uarios & albos & ig
norante quod uiderat uisionis quę sui & cupiente sci
re rationem atque dicente. Quid sunt ista dn̄e mi.
angelus qui loquebatur in eo promittit se eē dictu
rum. & illo reticente uir qui stabat int̄ myrteta cō
memorat. Ista sunt regna quib; p̄cepit dn̄s ut p̄ambu
larent terram & suę eum subicerent potestati. Deniq;
angeli qui regnis & nationib; p̄sidebant. Non
ad alium ueniunt sed ad ipsum uirum & angelū dn̄i.
qui stabat int̄ myrteta & dicunt. p̄ambulauimus

terram et ecce omnis terra habitatur et quiescit. Et est sensus
omnia sub nobis regna tuta sunt et pacata nec aliquo
premuntur angustia. Ex qua responsione angelus qui
interpellabat pro Israhel occasionem accipit pro populo
deprecandi et dicit ad dominum. Cum omnis orbis quietus
sit et pacatus. quare domine non misereris hierusalem et
urbium iuda. maxime cum secundum promissa tua capti
uitatis tempus expletum sit. Respondit que dominus ange
lo qui loquebatur in propheta uerba bona uerba con
solatoria bona de futurorum promissione consolatoria
de praesentium necessitate. Haec iuxta litteram ne ui
deremur celare nostrosque a peregrinae linguae magis
tris didicimus. Ceterum ecclesiarum magistri noctem
in qua cernitur uisio obscuritate
mysticae uisionis intellegunt. Posuit enim dicitur tene
bras latibulum suum. Et iuxta hoc interpraeter
de eo dicitur abyssus sicut uestimentum amictus eius.
Vir autem qui ascendebat super equum rufum dominus atque
saluator est qui dispensationem humanae carnis adsu
mens audit in Isaia. quare rubra sunt uestimenta tua.
Hic qui nunc captiuo populo rufus ostenditur. In apo
calypsi Iohannis in candidis uestibus et in candido equo
sedere describitur. Quod autem stare dicitur inter duos mon
tes umbrosos. licet in hebreo non habeat duos nouum

et uetus sentiunt instrumentum quod densissimis foliis
et nemore et umbrosis siluis dicitur esse eo optimum quia
multis obscuritatibus inuolutum est. Myrteta autem
quae erant in profundo inter quae stare describitur angeli
cas intellegunt potestates quae etiam in carne posito
ministrauerunt. uel certe montes ut tollam quod scrip
tum non est. duos absolute et absque numero plurimos
sanctos sentire possumus. et apostolos atque apostolicos
uiros qui totum orbem rufi et uarii et albi peragrasse
memorantur. Quorum alii martyrio coronati sunt
et appellantur rufi. Alii operibus et doctrina ac uari
etate signorum et uarii nuncupantur. alii uirginitatis
integrorumque dogmatum et puri cordis quod cernit deum
praemia susceperunt. Denique interrogat propheta eun
dem uirum et angelum qui stabat inter myrteta et dicit.
Quid sunt iste domine mi. et angelus qui loquebatur
in eo. sensus uidelicet propheticus. promittit se ostensu
rum esse quod cernitur. Cumque promiserit non ipse
respondit. sed alter qui stabat inter myrteta et dicit.
Isti sunt quos misit dominus ut perambularent terram.
A domino enim missi sunt apostoli ut totum orbem euange
lica praedicatione conplerent. qui postquam ex
pleuerunt opus reuersi sunt ad magni consilii angelum

qui stabat inter eos qui cum apostolo loquebantur: xpi bonus
odor sumus in his qui salui fiunt & in his qui pereunt.
& inter utriusque uocationis populos & dixerunt ad eum.
Perambulauimus terram impleuimus opus quod nobis
iniunctum est. & ecce omnis terra habitatur & quiescit
que ante deserta erat a deo. Nunc habitatio eius est
quiescit a bellis antiquorum proeliis atque peccatis quia he
reditatem dni suscepit reuestentis ad patrem atque
dicentis. pacem meam do uobis pacem meam relinquo uobis.
Quod autem plena misericordia postulat. ut instante
anno septuagesimo misereatur dns hierusalem & urbium
iuda ad illam intellegentiam refert. quod quando uera
pax ueniat & sabbatismus & septem decadarum numerus
id est annus septuagesimus impleatur. Nec hierusalem
plenam recipiat libertatem quae interpretatur uisio pacis
id est eccla. nec urbes iuda anime dnm confitentes.
Denique dns repromittit uerba bona & uerba consolatoria
quod nunc ex parte cernimus. & ex parte prophetamus.
Cum autem uenerit quod perfectum est destruantur quae ex
parte sunt & liberati de babylone huius saeculi clamemus
in conuertendo dns captiuitatem sion facti sumus sicut
consolati. Et dixit ad me angelus qui loquebatur
in me clama dicens. haec dicit dns exercituum. Zelatus sum

hierusalem & sion. zelo magno & ira magna ego irascar
super gentes opulentas quia ego iratus sum parum.
Ipsae uero adiuuerunt in malū. Propterea haec dicit
dns reuestar ad hierusalem in misericordiis & domus
mea aedificabitur in ea ait dns exercituum & per
pendiculum extendetur sup hierusalem. LXX. cla
ma dicens. haec dt̄ dns omnipotens zelatus sum hieru
salem & sion. zelo magno & ira magna ego irascor
sup gentes quae sup inpositae sunt. pro eo quod ego qui
dem iratus sum modicum. ipsi uero suppositi sunt
in malū. Propterea haec dt̄ dns conuestar ad hierusa
lem in misericordia & domus mea instaurabitur
in ea dt̄ dns omps. & mensura extendetur sup hieru
salem adhuc. Uerba bona & uerba consolatoria
haec sunt quae nunc propheta clamare praecipitur
quod zelatus sit dns hierusalem & sion zelo magno.
Qui autem zelatur amare se eam quam zelatur os
tendit. Nequaquam dicens p hieremiā. sicut despicit
mulier uirum suum. ita despexit me domus isrl. cui
p ezechiel loquebatur. irascens iam non irascar
tibi & zelus meus recessit a te. Qui ergo zelatus est
hierusalem & sion. una est autē atq; eadē ciuitas.
nunc irascitur sup gentes opulentas quas sup equos.

rufos & albos & uarios nominauit · quod ipse tradiderit
eos ad corripiendum · Illae uero saeuierint in traditos
hic ut filium a pedagogo uoluerit emendari · Illae ut hos
tem interficere & punire conatae sint · cui simile est
illud in esaia · ego dedi eos in manus tuas · tu autem non
fecisti misericordiam senis adgrauasti iugum & dixisti
ero in sempiternum domina · Zelus autem ΑΝΘΡΩΠ
ΟΠΑΘΩϹ · sic accipitur ut ira ex quo loco conuincuntur
heretici qui ueteri detrahunt testamento · quod iras
cens non perdere cupiat eos in quos irascitur sed emen
dare quia ergo inquit · zelatus sum hierusalem ·
& sion zelo magno quas aduersarii plusquam uoluerant
depresserunt · Idcirco haec dicit dominus · reuestar non
in una misericordia sed in multis misericordiis
ad hierusalem & domus mea id est templum · ae
dificabitur in ea sub zorobabel & iesu filio iosedech
& perpendiculum cementariorum tendetur sup
hierusalem · Potest hierusalem & sion uisio pacis
& specula quae non bella saeculi nec humilia atque
terrena sed pacem atque concordiam & caelorum
excelsa considerat ecclesia intellegi cui propter uitia
atque peccata & refrigescentem cotidie caritatem
irascens dominus tradidit eam persecutionibus ut quasi ·

Inconflatorio mundum aurum appareat & argentū. Ad
uersarii uero quibus tradita est eam delere intentes
implent hierusalem cruore caesorum a porta usque
ad portam. Unde dns pacem & misericordiam rep
mittens rursum eam aedificaturum esse dicit. & p
pendiculum siue funiculum secundum mensuras &
ordines singulorum in ea esse tendendum. Quid sit
autem funiculus sequenti capitulo demonstratur.
ubi dicit propheta. leuaui oculos meos & uidi & ec
ce uir & in manu eius funiculus mensorū. Templum
autem dī quod aduersarii destruxer potest dni ue
nerabile corpus intellegi. De quo ipse dicebat. Solui
te templum hoc & ego In triduo suscitabo illud.
Quod in passione destructum in resurrectione suscita
tum est & omnium templorū seminarium atque
exordium fuit. De quibus & apost loquit. Uos estis
templum dī & sps scs habitat in uobis. Adhuc cla
ma dicens. haec dicit dns exercituū adhuc affluent
ciuitates meae bonis. & consolabitur dns adhuc sion
& eliget adhuc hierusalem. LXX clama dicens
haec dicit dns omnipotens adhuc diffundentur
ciuitates in bonis & miserebit dns adhuc sion
& eliget adhuc hierusalem. angelus qui sup dixerat

ad prophetam. Clama haec dicit dns exercituum. Nunc
quoque impellit ut clamet non uocis intentione sed mentis
Et hoc est quod clamandum praecipit. Adhuc affluent ci
uitates meae bonis praeteritam miseriam dns consolabitur
Et eleget hierusalem quam paulo ante proiecerat. Quod
si referimus ad ecclesiam cui uerba bona & perpetua
pollicetur. Illa bona esse credenda sunt de quib; scriptum
legimus. uideas bona hierusalem. & in alio loco. si uolu
eritis & audieritis me quae bona sunt terrae comedetis
& illud fidens eris in dno & eleuabit te sup bona terrae
Quae sibi uir sapiens cui dns incerta & obscura sapientiae
reuelarat. spe futurorum promittit & dicit. Credo uide
re bona dni in terra uiuentium. his bonis post saeuissimae
persecutionis incendia quae & a gentilib; & ab hereticis arri
anis ecclesiae dni ptulerunt. pace reddita uidemus
dni ecclesias affluere & consolatam sion. & electa hieru
salem quas dudum abiecerat. Hoc ipsum & de templo
dni & de unoquoque credentium intellegere possum.
Quidam consolatam sion & electam hierusalem & cetera
quae in hunc modum a prophetis omnib; pdicantur
ad caelestem hierusalem referunt. quod destructa p ruinam
perpetuo iterum aedificanda sit. quae nos omnia rectius
sup ecclesiam int praetabimur. Et leuaui oculos meos & uidi

quas nunc cernis babilonio uastatas rursum reb; omnib; abundabunt
& p(ro)sperentib; bonis

EXPL NI

& ecce quattuor cornua & dixi ad angelum qui loqueba
tur ad me quid sunt hec? & dixit ad me. Haec sunt cornua
quae uentilauer iudam & isrl & hierusalem. & osten
dit mihi dns quattuor fabros & dixi quid isti ueniunt
facere? qui ait dicens. haec sunt cornua quae uentilaue
runt iudam p singulos uiros & nemo eorū leuauit
caput suum. & uener isti deterrere ea ut deiciant
cornua gentium quae eleuauer cornu sup terram
iuda dispergerent eam. LXX Et leuaui oculos
meos & uidi & ecce quattuor cornua & dixi ad an
gelum qui loquebatur in me. quid sunt haec dne?
& dixit ad me. haec s cornua quae disper iudam &
isrl & hierusalem. & ostendit mihi dns quattuor
fabros. & dixi. quid isti ueniunt facere? & dixit.
Haec sunt cornua quae disperserunt iudam &
isrl confregerunt & nullus eorū leuauit caput.
& egressi sunt isti ut exacuant ea in manib; suis.
quattuor cornua gentes sunt quae eleuauerunt
cornu super terram dni ut dispergerent eam.
Quattuor cornua quae uentilauer & disperser
iudam & isrl & hierusalem. quattuor gentes ēē
babylonios. medos. atque psas & macedonas
ac romanos. & nunc dns a proph&a interogatus

exponit. & danihel plenissime replicat qui in visione
imaginis quae habebat aureum caput & pectus argenteū.
& sub umbiculo aeneum & crura ac pedes ferreos & ficti
les. has quattuor gentes sint praelatus est. & rursum
in alia visione quattuor bestias. leaenam & ursum
& pardum & aliam horribilem bestiam cuius nom̄
non posuit easdem gentes sub alia figura monstrauī.
Medos autem & psas unum regnū esse post uictoriam.
Cyri non ambigit qui & seculares & sacras litteras legerit.
Et rectissime p regnis cornua posuit. hanc habente scrip
tura scā consuetudinē ut regnum semp interpraetetur
in cornib; ut est illud. & exaltauit cornu xpi sui. & in alio
erexit cornu salutis nobis in domo dauid pueri sui. Et
decem cornua in ultimo regnatura idem danihel pphe
ta testatur. Eo ergo tempore quo haec uisio cernebatur
iam babyloniorum regnum praeterierat. Instabat
psarum atque medorum. futurum erat grecorum
atque macedonum & romanorum. quae babyloni
quae medi. atq. psę. quae greci id est macedones fece
rint iudaeae & hierl̄m. Uir eruditus agnoscit maxime
sub anthiocho cognomento ΕΠΙΦΑΝΗ. sub quo
machabeorum historia texitur. Post aduentum
quoque dnī saluatoris quando circumdata est

hierusalem quae sustinuerint istab elite & euange
lium ante denuntiat. & iosephus historiae iudaicae scrip
tor uernaculus plenissime doc&. Ista cornua uenti
lauerunt & disperserunt iudam per singulos pro
pemodum uiros ut nemo eorum graui malorum
pondere depressus leuar& caput. Quattuor quo
que fabros siue artifices quos greci ΤΕΚΤΟΝΑϹ uo
cant. Non ipse proph&a conspicit sed ei dns ostendit
& exponit. qui sint fabri & artifices quos nos angelos
intellegimus oboedientes dominicae potestati. ut
quod gentes destruxerant isti aedificent. hoc aut
pro quo nos ex hebreo int praetati sumus. uener
isti deterrere ea regna uidelic&. septuaginta in
ter pra&ati sunt. uener isti exacuere ea in manib;
suis. exacuere autem pro deterrere accipiendu
est. uel certe deterrere ut omnia sub xpi iugo col
la submittant. & non ut quidam int pr&atus est
Cum exacuta fuerint peiora fiant. si enim ad hoc
ueniant angeli ut malos peiores faciant. non fa
bri appellandi sunt. id est destructores malorum
& aedificatores bonorum. sed & ipsi p malis & des
tructorib; accipiendi. Et hoc notandum quod
ista quattuor cornua gentiu. unum contra populu
di.

cornu eleuauer. Non enim regnauer pariter & simul op
presser isrl. sed sibi inuicem successer. babylonius medi
& perse persarum regno regnu macedonu imperiu ro
manorum. Haec sequenter historiae ordinem diximus.
quod autem oculos proph&a leuasse dicit illi spiritali
sensui coaptandum est. leuaui oculos meos in montes un
de ueni& auxilium mihi. Et leuate oculos uros & uid&e
regiones qm albae sunt ad me&endum. & quod in isaia
legimus dixit scr leuate oculos uros & uid&e quis ostendit
haec omnia. Eleuatione ergo oculorum opus est & intel
legentia spiritali ut uideamus contrarias fortitudines
quae contra nos eleuauer cornu suum. & de quib; apst
loquitur. Non est nobis conluctatio aduersum carne & san
guinem sed aduersum principatus aduersum potestates
aduersum mundi huius rectores tenebrarum istaru aduer
sum spiritalia nequitiae in caelestib; Hos quattuor aduer
sarios qui contra scos semp dimicabant xps oppressit
adueniens. & de his psalmista congeminat sup aspidem
& basiliscum ambulabis & conculcabis leonem & dra
conem. Possumus quattuor cornua quae regna
uer contra populum di & quattuor ΠΑΘΗ accipere
quae eruditi non uerbum de uerbo exprimentes.
KAKOZHΛOC. passiones sed pturbationes intprtant.

aegritudinem animi & gaudiū duo p̄sentia & duo futu
ra · metum & cupiditatem · De quib; & in lustris po&a
significat · hinc metuunt cupiuntque · dolent gaudentq ·
aduersum has quattuor fabri · & ut ita dicā medici
boni que artifices non cernuntur a proph&a · necdum
enim absque ostensione dī per se eos uidere poterat
sed ostenditur ei a dn̄o · quattuor scilic& uirtutes ·
prudentia · iustitia · fortitudo temperantia · De quibus
plenissime in officiorum libris tullius disputat · scri
bens propriū quoque de quattuor uirtutib; librum ·
Qui ergo uitia destruunt · uirtutes aedificant · omsq · sci
qui haec remedia possidentes instaurant semp ecclam ·
fabri appellandi sunt · Unde & apostolus loquebatur ·
Quasi sapiens architectus fundam̄tum posui · Et isaias ·
dn̄s de hierusalem ablaturum esse se dicit · architectū
& uirum sapientem & ipse dn̄s dī omnipotentis filius
& creatoris omnium fabri filius appellat̄ · Legi in
cuiusdam cōmentariis quattuor fabros · quattuor
euangelistas intellegi · qui oppressum isrł̄m sensum
scilic& uidentem dm̄ & iudam dn̄m confitentem
& hierusalem uisionem pacis in pristinam sedem resti
tuant · & quos uitiorum gentes disperserant de
eccła · per praedicationem euangelii r&raxerint ·

ad salutem · & leuaui oculos meos & uidi & ecce uir &
in manu eius funiculus mensorum & dixi quo uadis · & dix
ad me ut metiar hierusalem & uideam quanta sit
latitudo eius & quanta longitudo illius · LXX. Leuaui
oculos meos & uidi & ecce uir & in manu eius funiculus
geometre · & dixi ad eum quo uadit · & dixit ad me
ut dimetiar hierusalem & uideam quanta sit latitu
do eius · & quanta longitudo · qui prius oculos eleua
tis in quattuor cornib; tristia uiderat · nunc rursum
oculos leuat · ut uideat uirum de quo scriptum est.
Ecce uir oriens nomen eius · de quo & supra legimus ·
& ecce uir ascendens sup equum rufum & stabat in
ter myrta & ea quae erant in pfundo siue inter montes
umbrosos · & de quo pater loquit · hic aedificauit
ciuitatem meam cuius artifex & conditor ds est .
Hic & in ezechiel cernit habens funiculum
in manu & calamum ad mensuram cubiti uirit .
ut metiat hierusalem · Cuius descriptionem id est
latitudinem idem pphetam mystico sermone pro
sequitur · quidam putant hoc ex parte conpletum
sub zorobabel & hiesu & ezra & neemia &
ceteris ducib; siue regib; qui usque ad aduentum dni
saluatoris populum rexerunt · ali uero & maxime

iudaei in mille annorum regno interpr&antur · corpo
rales corporalia requirentes · Nostrorũ autem pleri
que refer̃ ad caelestem hierusalem · & hanc dicunt
iterum exstruendam q̃ ruina animarũ peccatri
cium fuerit destituta · hoc her&ici suspicentur ·
C&erũ nos montem sion & matrem primitiuorum at
que scõrum interpr&emur ecclesiam · quae aedifica
ta est in passione dñi · & resurrectione & cotidie ue
dificatur ab eo qui nouit mensuras & merita singu
lorum; quod de eccłá diximus potest & de animabus ac
cipi credentium quae cotidie aedificantur a dño & cernũt
pacem eius quae apostolis & relicta · Et ecce angelus qui
loquebatur in me egrediebat̃ · & angelus alius egre
diebatur in occursum eius · & dixit ad eum · curre lo
quere ad puerum istum dicens absque muro habitabi
tur hierusalem prae multitudine hominũ & iumentorũ
in medio eorum & ego ero ei ait dñs · murus ignis in
circuitu & in gloria ero in medio eius · LXX · Et ecce an
gelus qui loquebatur in me stabat · & angelus egre
diebatur in occursum eius & dixit ad eum · curre &
loquere ad ulescentulo illi dicens · fructifere habita
bitur hierusalem a multitudine hominũ & iumen
torum in medio eius & ego ero illi dic dñs · murus ignis
in circuitu & in gloriã ero in medio eius; Angelum
q loquebat̃ in ppheta · & stabat sicut in hebraico

legitur egrediebatur · hoc enim significat iasa hebreum mi
chahelem putant · & alterum angelum qui egredie
batur & ueniebat in occursum eius gabrihelem suspicant̄
qui loquitur ad michahel ut loquatur prophetae · quantā
rerum omnium abundantiā & multitudinē hominū
& iumentorum firmitatem que murorum habitura
sit hierusalem quae in praesentiarum usque ad fauillam
& cineres uideatur esse destructa · Nos autem iuxta spi
ritalem sensum · haec omnia int̄praetam̄ in ecclesia quae
absque muro siue ut septuaginta transtulerunt · kata
kaptiwc · id est frugum omnium habundantia ha
bitetur · & habeat multitudinem hominū ac iumen
torum · & dns ignis sit in circuitu ei(us) · & ipse in medio illius
uersetur in gloria · ista est ciuitas · de qua alibi legim(us) ·
gloriosa dicta sunt de te ciuitas di · & rursum magnus
dns & laudabilis nimis in ciuitate di nri in monte sco ei(us) ·
In hac quicumque habitat dicere potest · ego autem
sicut oliua frugifera in domo di · & dns regit me & ni
hil mihi deerit in loco pascue ibi me conlocauit ·
sup aquas refectionis educauit me · & habi(tabi)tur inq(ui)t
hierusalem prae multitudine hominū & iumentorū
absque muro siue frugum omniū abundantia qui
dam homines & iumenta duos populos interp̄tantur ·

iudaeorum atque gentilium quod illi qui in lege uersati
uenerint ad fidem xpi hominis appellati sint. Nos autem
qui post idolatriam quasi in deserto legis & solitudine
fuimus proph&arum & eius recepim' passionem. ium̄
ta dici debeamus. Alii autem rationabiles quosque
& scripturarum eruditos scientia homines intellegi
uolunt. Iumenta uero simplices quosque credentium.
& de his dictum homines & iumenta saluos facies dn̄e. haec
iumenta & haec animantia audiunt boni pastoris
uocem & cognoscunt & sequuntur eū. Qui ipse est &
pastor qui a regit nos & ostium quia per illum in ec
clesiam & ad patrem ingredim̄. & murus ignis in cir
cuitu ut credentes ut habitantes in medio calefaciat.
qui prius frigore caritatis intefluerunt & possint spū
eē feruentes. Lupos autem & saeuissimas bestias de
quib; scriptum est. n&radas bestiis animā confiten
tē tibi. & quorum fructus est. faenum ligna stipula
& adfer̄ tribulos & spinas suo igne consumat. & qui
aduersarius ignis est sit in medio credentiū gloria.
Quod autem murus hierusalem sit dn̄s. & in alio loco le
gimus. montes in circuitu ei' & dn̄s in circuitu popu
li sui. haec omnia iudei sub HAIMMENω quem
sibi spe uanissima repromittunt putant carnaliter

esse uentura quod tantam hierusalem habitura sit. quod
tantam hierusalem habitura sit beatitudine̅ ut p̄ multitu
dine hominum & omnium iumentorum murum habere non
possit. murus sit ipsius dn̄i defensio & illius in medio ha
bitantis gloria perfruatur. O. O. fugite de terra a
quilonis dicit dn̄s qm̄ in quattuor uentis caeli dispersi
uos dicit dn̄s. O sion fuge quae habitas apud filiā baby
lonis quia haec dicit dn̄s exercituum. post gloriam
dicit dn̄s misit me ad gentes quae spoliauerunt uos. qui
enim tetigerit uos tangit pupillam oculi eius. quia
ecce ego leuo manum meam sup uos & erunt prede
his qui seruiebant sibi & cognoscetis quia dn̄s ex
ercituū misit me. LXX. O. O. fugite de terra aqui
lonis dicit dn̄s. quia de quattuor uentis caeli congrega
bo uos dicit dn̄s in sion saluamini qui habitatis filiam ba
bylonis. haec enim dicit dn̄s omnipotens. post gloriā
misit me ad gentes quae spoliauerunt uos. quia qui
tetigerit uos quasi tangat pupillam oculi eius. ecce
ego inferam manum meam super eos & erunt praedae his
qui seruierant eis & cognoscetis quia dn̄s omnipotens
misit me. plage orbis quas greci appellant ΚΛΙΜΑΤΑ
iuxta situm hierusalem intelleguntur & templi as
syrii ergo & babylonii qui di populū uastauerunt

expl.

habitant in terra aquilonis. Denique in hieremia olla
quae iuxta hiezechihel plena est carnib; intellegit
autem urbs hierusalem a facie aquilonis accendit
Quia igitur angelus praeceperat qui occurrerat ange
lo prophetanti in zacharia loquer&ur ad puerum
ad conparationem enim angelicae dignitatis omnis
humana natura pueritia nuncupatur. Quia non an
geli nos sed nos in angelos proficimus. & dicer& ei.
Absque muro habitabit hierusalē & r̄lq. Nunc idē
ad eos sermo fit dn̄i. qui habitant in aquilone ut a uen
tis quattuor congregent̄ in quos fuerant toto orbe
dispersi & reuestantur in sion qui habitabant in ba
bylone uel certe ita quin quattuor plagis caeli
dispersi estis. fugite de terra aquilonis. & ō sion
quae nunc habitas in babylone. fuge & reuertere ad
pristinam sedem, quod au̅ in testio casu uocatiuo dr̄.
O exhortatio ad fugam est ut non semel sed crebrius
ad fugiendum sciant se ēē cōmonitos. Dicendum
& aliter. aquilo uentus durissimus est. qui durissi
ma habitatorum suorū corda facit & a quo succen
duntur mala sup omnes qui habitant in terra. &
ad quem iuxta hunc ipsum zachariam pph&am
egrediunt̄ equi nigri ut in sua regione consistant

Ille quoque qui in isaia gloribundus dixerat in caelum ascen
dam super sidera caeli ponam thronum meum sedebo in mon
te sublimi super montes excelsos in aquilone, in frigidissimo
terrarum loco regnum habere se iactat. Legimus in alio loco
ecce fumus ab aquilone uenit & qui procul a sca urbe
discesserant dicitur de eis: ecce isti de longe uenient
ab aquilone & mari. & per hieremiam sps scs loquitur.
prouocans eos qui in captiuitate sunt ut redeant hierusalem.
Uade & lege sermones meos istos ad aquilonem. & di
ces reuertere ad me habitatio israhel dicit dns. Precipitur
itaq. nobis qui habitauimus ad aquilonem & calorem
dominici feruoris amisimus qui dispersi sumus in orbe ter
rarum. & de quib; euangelium praedicat. quod in quat
tuor uentos mittat angelos suos dns & congreget nos
& qui in huius seculi uitiis & confusione uersamur. ut fugiamus
in sion ecclesiam dni. & humilia relinquentes in spe
cula eius & sublimitate dogmatum consistamus; quod autem
sequitur. haec dicit dns exercituum. post gloriam misit me & reliqua.
uox saluatoris loquentis inducitur. qui omnipotens deus a patre
omnipotente missum se dicit. Non iuxta id quod omnipotens est
sed iuxta id quod post gloriam missus est. Qui cum in forma
dei esset. Non rapinam arbitratus est esse aequalem se deo
sed semet ipsum exinaniuit formam serui accipiens.

& factus est oboediens patri usque ad mortem & mortem crucis.

Nec mirum quod xps dicatur omps. ex eius persona legimus
in apocalipsi iohannis. haec dicit testis fidelis initium crea
turae di. qui est & erat & uenturus est. dns ds omnipotens.

Illud quoque quod in uicesimo tertio psalmo legimus.
leuate portas principes uestras. & eleuamini portae aeter
nales & introibit rex gloriae. Rursumque ab aliis an
gelis dicitur ignorantibus mysterium carnis adsumptae
dns uirtutum ipse est rex gloriae
quis est iste rex gloriae. respondetur ad xpm. Ubi enim
nos legimus dns uirtutum. in hebraico scriptum
est sabaoth. quod a lxx interpretibus in omnipoten
tem uertitur. ex quo intellegimus. ubicumque dns
uirtutum de xpo dicitur omnipotentem eum debere
intellegi. Nec mirum si xps dicatur omnipotens.
cui tradita est omnis potestas & in caelo & in terra.

Et qui dicit omnia quae patris sunt mea sunt.

Si autem omnia id est ds ex do. dns ex dno. lumen ex lu
mine. Ergo & ex omnipotente omps. Neque enim
fieri potest ut quorum una natura est diuersa sit gloria.

Missus est ergo post gloriam diuinae maiestatis ad
gentes quae spoliauerant populum di. ut qui eos fu
erunt ante praedati praedae sint seruientibus sibi &
omnis quondam seruientium turba cognoscat.

qm̄ dn̄s omp̄s miserit eum · Quod aū dicit · qui tetigerit
uos tangit pupillam oculi eius · tactum pro uexatione
& iniuria accipe · iuxta illud quod legim̄ · Nolite tange
re christos meos & in prophetis meis nolite malignari ·
Qui enim sc̄os dn̄i tetigerit sic est quasi uexare cupiat
pupillam oculi eius · & illum claritatis luce priuare
De quo loquitur in euangelio · uos estis lux mundi ·
Eleuat autem dn̄s manum suam & percutiat gentes
aduersarias & populum suum uel hierusalem re
ducat · uel in ecclesiam gentes aduersarias iuxta
tropologiam contrarias accipe fortitudines quae
cotidie peccatores suae subiciunt potestati · & si
bi eos seruire conpellunt · Lauda & laetare filia
sion quia ecce ego uenio & habitabo in medio tui
ait dn̄s · & applicabuntur gentes multae ad dn̄m
in die illa · & erunt mihi in populum & habitabo
in medio tui · & scies quia dn̄s exercituū misit me
ad te · & possidebit dn̄s iudam partem suam in terra
sc̄ificata & eliget adhuc hierusalem · LXX · Lae
tare & gaude filia sion quia ecce ego ueniam
& habitabo in medio tui dicit dn̄s · & confugient
gentes multae ad dn̄m in die illa & er̄ in populū
& habitabo in medio tui & scies qm̄ dn̄s omp̄s

misit me ad te & possidebit dns iudam partem suam
in terra sca & elegit adhuc hierusalem. Et haec ad
huc ex persona dni intellegenda quod post & ur po
pulum suum de captiuitate in sedem pristinam resti
tuitum. Gaudere atque laetari quod ipse dns ueni
at & habitet in medio eius & multae gentes credi
turae sint in eum de quib; dicit. Postula a me & dabo ti
bi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam
terminos terrae. & habitet in medio eius loquens
ad discipulos. ecce ego uobiscum sum omnib; dieb;
usque ad consumationem scli. & possedeat dns
iudam partem suam confitentem & credentem nomi
ni suo. & non alibi possideat nisi in terra sca quae
interpretatur ecclesia. & eligat adhuc hierusalem
quam temtationi et persecutionib; dereliquerat.
Iudaeorum aliputant. sub zorobabel & hiesu
& ezra. & neemia. haec ex parte conpleta. ma
xime quando hierusalem eligitur & possidetur iudas.
Duae uidelicet trib; quae reuersae sunt de captiuitate
babylonia & appellatae sunt iudas & non isrl.
qui apud medos hucusque uersantur. Alii uero in
futurum differunt quod tunc crediturae sint gen
tes in eum qui mittatur a dno. & eligenda sit hiert

Cum utique iam omnes gentes crediderint in dominum salua
torem nec possit de lege quae omnino destructa est.
Recte autem post captiuitatem filia sion prouocatur ad gaudium
de qua & in psalmo dicitur. cum conuerterit dominus captiui
tatem populi sui exultabit iacob & laetabitur israhel.
Sileat omnis caro a facie domini. quia consurrexerit de
habitaculo sancto suo. Timeat omnis caro a facie domini
quoniam surrexit de nubibus sanctis suis. cum haec ita habeant
& possessurus sit dominus iudam partem suam. & elec
turus hierusalem omne hominum genus domini for
midet aduentum. quia surrexit de habitaculo sancto
suo. surgere autem dominus dicitur. & quasi euigilare
de somno quando consurgit in uindictam popu
li sui iuxta illud quod scriptum est. Exsurge ut
quid dormis domine. siue iuxta lxx qui dixerunt surrexit
de nubibus sanctis suis. patriarchas prophetas & apostolos
intellegi quibus mandauit dominus ne pluant super israhel
imbrem. Isti sunt nubes de quibus scriptum est. & nu
bes spargant iustitiam. neque enim nubes iste
corporeae in quas aer densior cogitur. possunt
pluere iustitiam in his & cum his nubibus dominus in
euangelio uenturum esse se dicit. & in isaia
legimus quod dominus in aegyptum uenerit in nube

expt

leui· aegiptus mundus accipitur· in que dns descendis
se memoratur in carne quae edita de utero uirgina
li nullo humani seminis & peccatorum pondere gra
uabatur· quod autem omnis caro non absolute homi
num & bestiarum & uolatiliũ & piscium· sed specialit̃
hominum accipiatur· illa scriptura significat· exau
di orationem ad te omnis caro ueniet &c· Neque enim
ad dm̃ omnis caro inrationabilium uentura est
animantium· sed illa que donum sci spr̃ suscepta
ra est· & de qua dicitur· effundam de spũ meo sup
omnem carnem & proph&abunt filii & filiae eius·
Et ostendit mihi hiesum sacerdotem magnũ stantẽ
coram angelo dñi· & satanas stabat a dextris eius
ut aduersar&ur ei· & dixit dns ad satan· Increp&
dns in te satan· & increp& dns in te qui elegit hie
rusalem· Numquid non iste torris est erutus ex
igni· & ihs erat indutus uestib; sordidis· & stabat
ante faciem angeli· qui respondit & ait ad eos
qui stabant coram se dicens· aufeste uestimenta sor
dida ab eo· & dixit ad eum· ecce abstuli a te iniqui
tatem tuam· & indui te mutatorus; & dixit ponite
cidarim mundam sup caput ei· & posuer cidarim
mundam super caput eius & induer eum uestibus·

LXX. Et ostendit mihi dns hiesum sacerdotem magnum stantem
ante faciem angeli dni. Et diabolus stabat a dextris eius
ut adversaretur ei. Et dixit dns ad diabolum; increpet dns
in te diabole et increpet in te qui elegit hierusalem.
Nonne iste ut torris est erutus de igne. Et hiesus indutus
erat vestib; sordidis et stabat ante faciem angeli dicens.
aufer te vestimenta sordida ab eo. Et ait. ecce abstuli
iniquitates tuas, et indui te podere et inpone te cida
rim mundam sup caput eius. Et circumdederunt eum
vestimentis. Antequam veniam ad intellegentiam
spiritalem. quomodo hebrei locum istum edisserant.
strictim breviter que dicendum est. hiesum sacerdo
tem magnum. quem greci ΑΡΧΙΕΡΕΑ. latini ponti
ficem vocant. filium iosedech intellegi volunt.
qui cum zorobabel populo prefuit; ex cuius dextris
stabat adversarius. hoc enim interpretatur satan.
ut adversaretur ei. Et recte stabat a dextris illius
non a sinistris. quia vera erat accusatio. eo quod
et ipse cum ceteris alienigenam accepisset uxorem.
quod in ezra et in malachi qui hunc prophetam sequitur.
plenissime scriptum est. Dixitque dns ad satan
ad accusatorem et ad adversarium ei. ipse est
enim inimicus et vindex accusator fratrum suorum.

Increp& dns inte satan; ut pluit dns a dno. Increp& dns in
te qui elegit hierusalem. Nequaquam ei inputante dno
Cum ergo de cunctis iudeȩ urbib; nunc electa sit hierus.
Nequaquam & inputante dno peccata quȩ fecit. cur
quasi torrem quem uulgo mone uocant hiesum co
naris obruere. qui de babylonia captiuitate qua
si semiustus euasit. quod autem sequitur. hiesus erat indu
tus uestib; sordidis, tripliciter interpraetantur. uel
ob coniugium inlicitum. uel ob peccata populi. uel
propter squalorem captiuitatis. Angelus autem ante
cuius faciem stabat hiesus. praecepit ceteris angel
ex persona dni ut auferent ab eo sordida uestimenta
de quib; sup dixim. qui cum praeceptum opere con
plessent. rursum idem angelus loquitur ad hiesum
ecce abstuli a te iniquitatem tuam. haec sunt sordida
rahelitem
uestimenta. & indui te mutatoriis. hoc est is tibi
coniugem copulaui. p quo lxx transtuler. ποδηρη.
quam nos tunicam talarem possum dicere. eo qd
usque ad talos & pedes fluat. quod sequitur pone
cidarim mundam sup caput ei. pro cidari in hebre
o legimus saniph. quȩ mitra a plerisque dicitur
Et in hac uolunt intellegi sacerdotii dignitatem. quod
ablatis sordib; peccatorum mundum habuerit

sacerdotum, hec uidei. nri autem ita disser sacerdote
esse magnum ad quem dr. tu es sacerdos in aeternum
secundum ordinem melchisedech. Qui qm p se uideri
non potest a dno proph&a ostenditur. stans coram angelo
dni. que uolunt magni consilii esse angelum non quo
aliter & alt esit. aut duas personas recipiamus in filio
sed quod idem atque unus & quasi homo sordidatus
ostenditur. & quasi angelus mediator hominum &
di apparere dicatur. Non autem esse filium iosedech ex
hoc conant ostendere. quod non sit appositum
in praesenti loco filius iosedec. qui in aliis locis ubi ue
re de hiesu dicit filio iosedec semp patris cognomi
ne censeatur. Stans igit cernit hiesus & stabili
consistens gradu. & satan stans a dextris eius
ut aduersar& ei. Temptatus enim e p omnem
modum absque peccato. & in euangelio ad eum
temptator accedit. querens semp dextris eius & uir
tutib; contraire. Quod quae sequit. Increp& dns
in te satan. & increp& dns in te qui elegit hierusale.
Sic edisserunt. quia pat & filius dns est. & in cente
simo nono psalmo legimus. dixit dns dno meo sede
a dextris meis. dns de altero dno loquitur. non
quo ipse dns loquitur increpare non possit sed quo

ex unitate naturae ~~naturae~~· Cum alter increpuerit increpet ipse qui loquitur; Qui enim uidit filium uidit patrem & iste est qui elegit hierusalem ecclesiamque pacem domini contemplatur; torris autem de igne erutus rectissime intellegi potest· qui cum in babylone fuerit· non est babylonio igne consumptus nec flammas sedibus ur attactus· Unde & moses in solitudine cernit uisionem magnam in qua ardebat rubus· & non conburebatur;

Hic hiesus erat indutus uestibus sordidis· qui cum non fecisset peccatum· pro nobis peccatum factus est· & ipse infirmitates nostras portat· & pro nobis dolet· & nos reputauimus eum in dolore & in plaga & in angustia· Ipse uero uulneratus est propter iniquitates nostras· & infirmatus propter peccata nostra; & in apostolo legimus· christus redemit nos de maledicto legis factus pro nobis maledictum· Hic in uicesimo primo psalmo loquitur· longe a salute mea uerba delictorum meorum· & in sexagesimo octauo deus tu scis insipientiam meam & delicta mea a te non sunt abscondita; Quae uniuersa appellantur sordida uestimenta· & auferuntur ab eo cum nostra peccata deleuerit; Ille sordidis indutus est uestibus nos resurgentes in eo audiamus post baptisma;

candida sint semper uestimenta tua· credentiūq(ue)·
omnis ecclesia audit p(er) isaiam; lauamini mundi
estote; & de ipso p(ro)ph(et)a c(an)tat in cantico canticorum· quę
est ista quae ascendit dealbata· ποδηρην autem in
carnationem eius accipe quae de terra ē & signifi
catur in pedib(us); cidarim mundā sup(er) caput illius splen
dorē diuinae maiestatis intellege· ut unus atq(ue) idē
secundū hominē ποδηρη· secundū d(eu)m̄ cidari
ornatus esse uideatur· & angelus dn̄i stabat· & con
testabatur angelus dn̄i ad iesum dicens· haec dī
dn̄s exercituū in uiis meis ambulaueris & custo
diam meam custodieris· Tu quoque iudicab(is)
domū meā & custodies atria mea & dabo tibi
ambulantes de his qui nunc hic adsistunt.

LXX· Et angelus dn̄i stabat & contestabatur an
gelus dn̄i ad iesum dicens· Haec dicit dn̄s omp(otens)
si in uiis meis ambulaueris & praecepta mea cus
todieris· & tu iudicabis domum meā & dabo tibi
qui conuersentur in medio stantium istorū; hebrei
coepte int(er)p(re)tationis ordinem p(er)sequentes ad
hiesum filium iosedec ab angelo dn̄i hęc dicta
intellegunt quod post ablationem uestiū sordi
darū & restitutam mundi sacerdotii dignitatem

præcipiat̃ ei iuxta illud quod in euangelio scriptum
est. ecce sanus factus es noli peccare ne quid tibi de
terius fiat. & rep̄mittit̃ ei p̄mium. si in uiis dn̄i am
bulauerit & eius præcepta seruauerit. quod & ip
se iudex sit domus eius. id est pontifex perseuer&
in templo & custodiat atria eius atque uestibu
la. & d& ei dn̄s ex angelorũ numero qui eo tem
pore stabant ante conspectũ eius quorũ circũ
uall&ur auxilio & ab omni hostiũ fraude secur⁹
sit. Iuxta nostros qui hæc omnia refer̃ ad dn̄m
saluatorem. hoc uid&ur ẽẽ difficile quod ihe
sus ab angelo dicat̃. si ambulauerit in uiis dn̄i
& eius p̄cepta seruauerit. ipse quoq; iudic& domũ
eius & custodiat atria illius. & d& ei dn̄s ambulan
ter de his qui adsistant ei; quod facile soluitur.
Si consideremus eum qui formã serui ẽ dignatus
adsumere & cum diues ess& pro nobis pauper
factus est. Quidquid igit̃ de membris dicitur
refertur ad corpus. & n̄ri profectus dn̄i uictoria
est. Cum que nos p̄uenerimus in uirũ p̄fectum
in mensuram ætatis plenitudinis xp̄i ille iudica
bit domũ dī secundum id quod apost dixit. xp̄s
aũ sicut filius sup̄ domũ ei⁹. cuius dom⁹ sumus nos.

& ad timotheū · si tardauero ut scias quomodo debeas
in domo dī conuersari · quae est ecclesia dī uiuentis
columnae & firmamentū ueritatis : & non solū
iudicabit domum eius sed custodiet atria dnī · de
quib; scriptum est · adorate dnm in atrio scō eius
Iudicauit autem siue diiudicabit domum eius p
meritis singulorum · alii dans decem ciuitates
& alii quinque · & alios in ecclesia constituens
prophetas · alios apost · alios doctores alios signa
facientes · alios pro oculis habens · alios p manib;
alios pro pedib; iuxta illud quod legimus ; ds stetit
in synagoga deorū in medio autē dś diiudicat ·
Dedit quoque ei de angelorū numero ministros
qui in carne constituti similes angelorū sunt ;
& de quib; apost loquebatur noster municipatus
in caelestib; est ; si enim angeli n̄ nubunt neque
nubuntur · & qui in uirginali continentia perse
uerant similes angelorum sunt · Cur n̄ putemus an
gelicae dignitatis apostolos & scōs quos que datos
hiesu qui adsistant & in ecclesia & nūquā fluctu
antes habeant pedes sed cū stante stent dnō ;
Audi hiesu sacerdos magne tu & amici tui qui ha
bitant coram te quia uiri portendentes sunt ;

LIB · I · INEXPL;

Ecce enim ego adducã seruum meũ orientẽ quia ecce lapis
quem dedi sup lapidem unũ septem oculi sunt · LXX
Audi ergo hiesus sacerdos magne & proximi tui qui sedent
ante faciem tuam quia uiri · τερατοσκοποι · id;
portentorum spectatores sunt · quia ecce ego adducã ser
uũ meum orientem quia lapis quem dedi ante faciem
hiesu super lapidem unũ septem oculi sunt · Hrĩ in
hoc loco aestuant a iudaeis quod iuxta consequentiã
textum q · sermonis · magis debeant hiesum sacer
dotem intellegere filium iosedec · quã dnm salua
torem; si enim ad dnm sermo ẽ · ad xpm dicit̃ audi
hiesu sacerdos magne; quis est de quo infertur
Ecce ego adducam seruũ meum orientem qui alio
nomine lapis appellatur · & datus est coram hiesu
& super hoc lapide septem sunt oculi · & contra
rio nostri nituntur adserere & hiesum sacerdotẽ
magnum & orientem & lapidem secundũ diuer
sas intellegentias xpm̃ appellari; sed hoc quomo
do de ipso dicatur ad eum quasi de altero expone
re possint difficillimum est · Qui igit̃ hiesum uo
lunt ẽẽ filium iosedec sacerdotem magnũ amicos
eius qui habitant uel sedent coram eo · & qui uiri s̃
portendentes discipulos eius intp̃tant & pphetas;

Prophetę enim in signum sunt positi futurorum.
Quid est igitur quod dicitur & amici eius cogantur audire.
Adducam seruum meum orientem & reliqua; supra pro
miserat dominus iesu filio iosedec sacerdoti magno quod si
in uiis eius ambulasset & eius praecepta seruasset. ipse
diiudicaret domum eius & atria eius custodiret & daret
ei ministros angelicae dignitatis. Nunc ei dicit & a
micis illius plenam felicitatem & perfectam beatitudinem
tunc futuram quando uenerit oriens de quo scriptum est.
Ecce uir oriens nomen eius; & in malachia. Orietur
uobis timentibus nomen meum sol iustitię & sanitas
in pennis eius & in numeris. Orietur stella ex iacob
& homo exsurget. In euangelio quoque apertissime de xpo
legimus. in quibus uisitauit nos oriens ex alto. Inlu
minare eos qui in tenebris & umbra mortis sedent
ad dirigendos pedes nostros in uiam pacis; qui oriens
ipse dicitur & lapis angularis. qui a populum utrumque.
coniungat & duos parietes in unam domum consociet.
Hic non credentibus lapis scandali est. De quo & in
psalmis dicitur. Lapidem quem reprobauerunt ędifican
tes hic factus est in caput anguli. A domino factum est istud.
Super hunc lapidem septem oculi sunt. De quibus
loquitur isaias. Exiet uirga de radice iesse & flos de radi
ce

conscend& & requiescet super eum sp̄s dī · sp̄s sapientiae
& intellegentiae · sp̄s consilii & fortitudinis · sp̄s sci
entiae & pi&atis · & implebit eum sp̄s timoris dī ·
Qui sacerdotē magnum & amicos eius dnm̄ saluato
rem & discipulos illius intellegi uolunt uiros
ΤΕΡΑΤΟϹΚΟΠΟΥΕ · & portendentes sic accipiunt
ut ad apostolos referant · qui eius mystice signa
perspexerint & ex praesentib; futura cognoue
rint · Dum in eo qui a natiuitate caecus fuit ocu
los restitutos · super populo gentilium interp̄tant̄ ·
Et in muliere sanguine defluente ecclesiam e diuersis
sanguinis operib; liberatam · Hoc autem quod seq̄r ·
Quia ecce lapis quem dedi coram hiesu · amatores
historiae sic de xp̄o intellegunt · ut post hiesum
filium iosedec · xp̄m dicant esse uenturum · Hoc
enim et coram hiesu · id est in conspectu eius & ante
faciem · ut futura signific& · Et appellari eum
lapidem pro fortitudine & robore · quo omnia reg
na contriuerit; quem & iam in danihel de monte
fine manib; praecisum legimus; Ecce ego caelabo sculp
turam eius dicit dn̄s exercituū & auferam iniqui
tatē terrae illius in die una · In die illa dicit dn̄s ex
ercituum · uocabit uir amicum suum subter uineā

& subter ficum. LXX. Ecce ego fodiam foveā dicit
dn̄s omnipotens & contractabo omnē iniquitatem
terrae illius in die uno; In die illo dicit dn̄s omps uoca
bit unusquisque proximum suum subter uitē & subter
ficum; supra dixerat. Ecce lapis quem dedi coram hiesu
super lapidem unum septem oculi sunt. Hunc conse
quenter. METAΦOPAN seruat a lapide. ut dicit
caelabo sculpturam eius siue sculpam caelaturā illius.
Quod enim hebraice scriptum est. maphathe
pheithae. aquila interpraetatus est. ΔΙΑΓΛΥ
ΦΩ ΑΝΥΓΜΑ ΑΥΤΗC. id est sculpam apesturam
eius. & est sensus. Istum lapidem clauis crucis & lan
ceae militis faciam uulnerari; & in illius passione
auferam iniquitatem terrae in die una. de qua scrip
tum est. Haec est dies quam fecit dn̄s exultemus & lae
temur in ea. In illa die passionis xp̄i uocabitur.
Qui perfectus in xp̄o est & cum apostolis ad dominicae
beniuolentiae culmen ascendit proximum suum
uel credentes ex iudaeis uel certe gentilium popu
lum. ut subter uineam quae appellatur sorec.
& dicit in euangelio. ego sum uitis. & cuius fruc
tus laetificat cor hominis & subter ficū sps sci
poma dulcissima ut aeterna pace requiescant

&conpressa seditione mundi & cruore bellorum
sciant se esse sub rege cuius mystice in solomone no
men est pacis. De hac eadem sessione subter uineā
& subter ficum. & iam micheas proph& a cōmemo
rat dicens. In die illa uocabit unusquisque proxi
mum & fratrē suum subter ficum & uineam suam.
& non erit qui exterreat; quod autē scriptū est
iuxta septuaginta. Ecce ego fodiā foueam.
Possumus fossam pro sculptura lapidis intellegere.
Omne enim quod scalpitur & foditur; tamen
si quis contentiosus noluerit hoc referre ad lapi
dem. sed quasi proprium habere principium.
suamque sententiam dicamus dm̄ omnipoten
tem in die passionis filii sui. siue ut iudaei putant
in ultimo fine mundi quando iudicaturus adue
nerit. effodere & in medium proferre opera
singulorum & contrectare uniuersam terrā
in die iudicii; hanc enim eē diem unā. & in die
illa unumquemque scōrum socios suos & amicos.
qui & ipsi sunt sci uocare ad requiem & operum
suorum iustitie gaudere. Et reuersus est ange
lus qui loquebat̄ in me & suscitauit me quasi
uirū qui suscitatur de somno suo.

LXX. Et reuersus est angelus qui loquebatur in me & sus
citauit me sicut suscitatur sol & homo de somno suo.
Quo enim abierat ut reuerteretur maxime qui loque
batur in propheta & absque eo in quo loquebatur
esse non poterat; sed quotiescumque humana fra
gilitas suae relinquitur inbicillitati di a nobis & an
gelorum eius auxilium abire credendum est; Ergo
& propheta stupore magnae uisionis attonitus tota
mente torpebat & clarum ueritatis lumen uidere non
poterat. Unde a uisione praeterita suscitatur ad aliam
uisionem quasi de somno euigilans ut uideat quod
clausis oculis non uidebat. Dicamus & aliter, prouer
biorum solomonis testimonium est. si sederis abs
que timore eris. si autem dormieris dulciter dor
mies & non timebis terrorem superuenientem
tibi. nec impetus impiorum ingruentes; qui hoc
somno dormierit & audierit dictum de se. quod
scriptum de lazaro legimus. si dormit saluus erit.
poterit cantare cum sponsa. Ego dormio & cor
meum uigilat. Uideamus ergo ad quae contemplan
da quasi propheta de somno consurgat. Et dixit
ad me quid tu uides. & dixi. uidi & ecce candela
brum aureum totum & lampas eius super caput ipsius.

& septem lucernae eius super illud · septe͞ & septem
infusoria lucernis quae erant sup caput illius · &
duae oliuae sup illud · una a dextris lampadis & una
a sinistris eius ; & respondi & ait ad angelum qui lo
quebatur in me dicens · quid sunt haec dne mi · X
Et respondit angelus qui loquebatur in me dixit
ad me numquid nescis quid sunt haec · & dixi ; non
domine ; & respondit & ait ad me dicens ; hoc est
uerbum dni ad zorobabel dicens · non in exercitu
nec in robore sed in spu meo dicit dns exercituum ;
Quis tu mons magne coram zorobabel in planum
& educit lapidem primariu͞ · & exaequabit
gratia͞ gratiae eius · LXX & dixit ad me ; quid tu
uides · & dixi · uidi & ecce candelabrum aureum
totum & lampas super eum · & septem lucernas
sup illud & septem infusoria lucernaru͞ quae erant
& ecce duae oliuae sup illud
super illud ; una a dextris lampad & una sinistris ;
Et interrogaui & dixi ad angelum qui loquebat in
me dicens quid sunt haec dne · respondensque an
gelus qui loquebatur in me dixit ad me ; iste est
sermo dni ad zorobabel dicens · non in fortitu
dine magna neque in robore sed in spu meo dic
dns omps · quis es tu mons magne ante faciem

zorobabel ut corrigas & educam lapidem heredita
tis æqualitatem gratię gratiæ eius; angelus qui
suscitauit zachariam quasi de somno hominem
consurgentem interrogat quid uiderat. ut illo
respondente & ignorante & sciscitante quid cer
nat atque dicente quid sunt hec dn̄e mi. audiamus
ab eo. hoc est uerbum dn̄i ad zorobabel. Non in ex
ercitu nec in robore sed in spū meo dicit dn̄s. Dica
mus igitur singula percurrentes primum quid uideatur
hebreis. a quib; in ueteri testamento eruditi sumus
dein per hos quasi gradus ad ecclesiæ culmina
conscendamus. Candelabrum aureū solidam
legem id est NOMON interpraetatur. lāpadem
autem id est flammam in uestice candelabri
lucem atque fulgentem xp̄m qui caput legis sit
& omnē mundum inluminet. septem lucernas
sup candelabrum. septem gratias sp̄s scī de qui
b; supradiximus. quod in lapide uno septē oculi
sint. Nulli enim dubium quin lex sp̄u scō dic
tante conscripta sit. septem aū infusoria in qui
bus oleum sit quod mittatur in lucernas que super
candelabro luceant. hoc intellegi uolunt
septem istas gratias. de cælo ad homines per legem

descendere; duas oliuas super candelabrū a pecte
dextra & sinistra inter quas media lāpas lucet
legem & prophetas interpraetantur; Cumque pro
pheta narrasset uisionem suam nesciens quid uide
ret interrogat angelum loquentem in se sensum
uidelicet a dō inluminatū. Iste enim angelus nost
est qui prudenter intellegens dī nobis indicat uoluntа
tem. & dicit. quid sunt haec domine mi. Angelus autē
non explanat uisionē pphetę ut rogatur ab eo fue
rit. sed interrogantem rursum interrogat. Numquid ig
noras quid sint hec. quo respondente nescio; et ita
ipse respondit; hoc est uerbum dnī ad zorobabel
dicens. Non in exercitu nec in robore sed in spū meo
dicit dns. sermo ergo dnī ad zorobabel qui locutus ē
non in exercitu neque in robore sed in spū meo. Ipse
est interpraetatio uisionis. non in exercitu neque
in multitudine bellatorum sed in spū dī reduc
tum populum & plenius reducendū & aduersa
rios esse uastandos; quod quae sequit'. Quis tu mons
magne coram zorobabel in planū. Addiabo
lū dictum intellegunt. qui stabat a dextris hie
su ut aduersaretur ei. & se eleuabat contra zo
robabel & populum iudaeorū; in planū autem

uersus & humiliatus est & sub pedib; iac& isrt· Quia
educ& dr̄ lapidem primariu̅ xp̄m filium suum·
Qui semp̄ auxilio fuit populo isrt· & gratia eius id
est lapidis in eos quos reduxit de captiuitate· &
exaequauit gratiam quam in patres eoru̅ semper
exercuit· haec ab hebreis dicta repperim⁹· Nunc
quid ab ecclesiasticis uiris in conmentariis scriptu̅
sit disseramus· Candelabrum au̅ de auro purissimo
ecclesiam intellegunt· quae in scripturis scis sensum magis
a mente quam uerba perquirit· Quod au̅ in sensu
aurum accipiatur posteriora e tumeri columbae
in sexagesimo septimo psalmo ostendunt· quae di
cunt auri uirore siue fulgore· radiare lapidem &
ipsi xp̄m intellegunt quod luceat in ecclesia· qui de
se ipse dicebat· Nemo lucerna̅ accendit & ponit ea̅
sub modio· hoc est sub men sura legis· sed super can
delabrum id est euangelii libertatem ut luceat
cunctis qui sunt in domo· Lucernas septe̅ & effuso
ria earu̅· & ipsi gratias sci spr̄ intellegunt· p̄ quas
oleum misericordiae di̅ cunctarum que uirtutum
ecclesia suscipit· Duas oliuas sup̄ candelabrum
& ipsi mosen & heliam intellegunt· qui cu̅ dn̄o
loquebant̄ in monte· & significabant quid in hierl̄

passurus est. Omnis enim lex & prophetę de xpi prædi
cant passione. Alii duas oliuas stantes a dextris & sinis
tris euangelium interpretabuntur; & legimus ut in
dextra euangelium sit. In sinistra lex. de qua dextra &
sinistra dicitur. & in cantico canticorum sinistra eius sub
capite meo & dextra amplexabitur me; Montem autem
plerique nostrorum diabolum interpretantur &
antichristum. qui coram zorobabel de quo nasci
turus est xps. stare audeat & se erigere & in euan
gelio dicere. Hęc omnia mihi tradita sunt & dabo ea
tibi. si procidens adoraueris me; quem dns suis pe
dibus prosternens & desuper eo humilem faciens atque
deiectum dicit. uade retro satana scriptum est enim
dnm dm tuum adorabis & ipsi soli seruies. Dantque
exemplum in euangelio lunatici. quem cum aposto
li non potuissent sanare. Interrogant cur sanare
nequiuerint. & audiunt. Amen dico uobis. si habue
ritis fidem sicut granum sinapis dicetis monti hu
ic transi hic & transibit & nihil inpossibile erit
uobis. Hoc autem genus non eicitur nisi per orati
onem & ieiunium. Mons ibi a peste diabolus acci
pitur. Alii autem temeritate non parua. hoc quod
manifeste de diabulo dicitur. ad xpm referunt qui in scrip

turis scis mons sepius appellatur · nec necesse est dare
exempla quorum magna copia est · Ad hunc autem
dicuntur errorem quia scriptum est in septuaginta ·
quis es tu mons magne ante faciem zorobabel ut cor
rigas ; quod uidelic& mons iste qui ante faciem
zorobabel est · hoc est quod zerobabel stirpe descendat
cendat · uelit mundum ipse corrigere & de ipso
sit quod sequitur · Educam lapidem hereditatis
de qua scriptum est · tu es qui restitues hereditatem
tem meam mihi · & in alio loco · elegit nobis he
reditatem suam pulchritudinem iacob quam dilex ·
& rursum facta est pars dñi iacob funiculũ heredita
tis eius isrl · & in secundo psalmo ; dñs dix ad me
filius meus es tu ego hodie genui te · Postula a me
& dabo tibi gentes hereditatẽ tuã · Educ& autẽ
dñs lapidi primarium · de quo legimus · In prin
cipio erat uerbum & uerbum erat apud dm̃
& ds̃ erat uerbum · & omnia p ipsum facta sunt
& sine ipso factum est nihil · quod audiuit · exae
quabit gratiã gratia eius · hoc significat nos
omnes de plenitudine eius accepimꝰ · & gratiã
p gratia ; id est pro gratia legis · Gratiã euan
gelii ut aequalem gratiam & par munus & ex
isrl credentes accipiant & populus ethnicorũ ;

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK

Baden-Württemberg

Unde & gabrihel loquitur ad mariam Inuenisti gra
tiam apud dm̄. & paulus ap̄ scribit. gratia enī
estis saluati. Et iohannes euangelista. lex inquit
p moysen data est. gratia autē & ueritas p ihm xpm
facta est. Et factum est uerbū dn̄i ad me dicens.
manus zorobabel fundauer domum istam
& manus eius pficient eam. & scietis quia dn̄s ex
ercituū misit me ad uos. quis enim despexit dies
paruos & la&abunt & uidebunt lapidē stagneū
in manu zorobabel. septem isti oculi sunt qui dis
currunt in uniuersa terra. LXX. Et factus ē ser
mo dn̄i ad me dicens manus zorobabel funda
uer domū istā & manus ei conplebunt eam.
& scies qm̄ dn̄s omps misit me ad te. quis enim
despexit in dies paruos & laetabunt & uidebunt
lapidem stagneū in manu zorobabel septem isti
oculi sunt qui respiciunt sup omnem terram.
Ab hebreis & a nostris multa dicunt quorū pleraque
sectantes & alia repudiantes. quid nobis placeat
inferamus. seruantes historiae ueritatē ut ex
hac possimus eū qui p historiā pph&at agnosce
re. X manus zorobabel principis iudaeorū qui re
uersi sunt de babylone templi fundam̄ta iecer
& manus eius usque ad templi fastigia uenientes con
plentes quod coeperant. & om̄a que coepta fuerat.

extruentes; Legamus Ezram quod a Zorobabel templum
coeptum sit atque perfectum. Cumque ait Zacharias
propheta in templo quod nunc aedificatis uideritis
a uobis culmen inpositum. Tunc intellegetis me
missum a domino. et quae locutus sum ipso mandante
dixisse; quis enim despexit dies paruos. quis hic
pro raro accipitur. Iuxta illud; quis putas est dispen
sator fidelis et prudens, et domine quis habitabit in
tabernaculo tuo et quis ascendet in montem sanctum tuum.
Rarus ergo est qui dies paruos huius saeculi despiciat.
et regiam potestatem putet esse pro nihili. quando
uiderimus potentes saeculi fulgere auro. purpura
gemmisque rutilare circumdari exercitu dica
mus in nobis. quis putas despicit dies paruos.
Unde et iacob uitam hominum breuem intellegens
parui sunt inquit et pessimi dies uitae meae. Qui er
go despexerint dies paruos, hoc autem refert ad regiam potes
tatem ut commoneat zorobabel et iesum et popu
lum aedificantes templum dei. nequaquam aduersa
rios timere prohibentes sed audire dominum cohortan
tem et eo quod despiciunt regale fastigium laetabuntur
et uidebunt auxilium saluatoris. qui de zorobabel
stirpe promittitur et propter fortitudinem lapis appel
latur. et lapis stagneus pro quo in hebraico scriptum est
abdil. eo quod sit murus et fortitudo roburque
credentium; sicut enim stagnum ab igne alia

metalla defendit · & cum sit natura aes ferrumque duris
simum si absque stagno fuerit uritur & crematur · sic omnis
angelorum & hominum fortitudo si non habuerit auxi
lium saluatoris inbecilla probatur · & frangitur; lapis autem
iste id est massa quia apud hebreos abdil scribitur id est
stagneus · ΕΤΟΙΜΟΛΟΓΙΤΑΙ ΑΠΟΧΩΡΙΖΩΝ
id est separans & secernens · Ut quomodo stagnum mix
ta & adulterata inter se per ignem metalla dissociat.
Ita dominus uerus probator & ΧΩΝΕΥΤΗΣ · ab auro
& argento bonorum operum aes uitiorum plumbumque se
cernat · ut purum aurum remaneat & argentum;
Aliis uerbis ΑΠΟΧΩΡΙΖΩΝ iste & separator in euange
lio scribitur · cuius uentilabrum in manu sua & ipse pur
gabit aream suam & separabit paleas a tritico · qui
clamat per hieremiam quid paleis ad frumentum dicit
dominus · multi nostrorum manus zorobabel qui fundaue
rit domum & ipse perfecerit eam · xpm intellegi praedicant.
Quod si recepimus cogemur exponere · quis sit lapis
stagneus in manu zorobabel · neque enim in ma
nu xpi · xps alius adprobandus est · Licet quidam lapidem
stagneum · corpus domini acceperint · quod nullis pec
catorum fuerit maculis sordidatum nec plumbum uo
cetur sed stagnum purissimum; Septem autem oculos qui
discurrunt in uniuersa terra & cuncta diiudicant.
supra exposuimus septem esse spiritus · & quod nihil
dominum lateat · qui & praeteritorum & praesentium

&futurorū conscius est · & reddit unicuique sec̄dm opera sua ·
Maxime cum in p̄sona separantis bonos a malis & conflatoris
aduenerit · Et respondi & dixi ad eū · quid sunt duae
oliuae iste ad dextrā candelabri & ad sinistrā eius; &
respondi secundo & dixi ad eū; quid sunt duae spicae
oliuarū quae sunt sup̄ duo rostra aurea in quibus s̄
suffosoria ex auro & ait ad me dicens · num quid nes
cis quid sunt haec; & dixi non dn̄e; & dixit · isti duo
filii olei qui adsistunt dominatori uniuerse terre ·
LXX & respondi & dixi ad eum quid sunt duae oliuae
iste a dextris candelabri & a sinistris · & interrogaui
secundo & dixi ad eum; quid sunt duo rami oliuarū
qui in manib; duarū sunt nartum quae infundunt
& retrahunt suffosoria aurea; Et dixit ad me nescis
quid sunt haec · & dixi nequaquam dn̄e · & ait isti s̄
duo filii pinguedinis qui adsistunt dn̄o uniuerse
terrae; Interrogante propheta quid significarent
duae oliuae quarum altera stabat ad dextrā can
delabri altera ad sinistrā · dn̄s siue angelus dn̄i
noluit respondere; quod propheta intelle
gens secundo sciscitat̄ · & dicit; quid sunt duae spi
cae iste oliuarū siue duo rami; de minorib; interro
gans q̄m maiora audire non meruit · duo autē

isti rami sunt in manu duarum narium siue super duo rostra
aurea quae hebraice sinthuroth · graece ΜΥΖΩΤΗ
ρες appellant · qui et ipsi duo ΜΥΖΩΤΗΡΗC · super
quos duae spicae sunt uel duo rami oliuarum de auro pu
rissimo sunt · Cumque et de duobus ramis quaereret ·
Et rursum interrogaretur ab angelo · utrumnam sciret
quid duo rami significarent et ille dixisset non domine ·
Respondit angelus domini · isti sunt duo filii olei · ut sym
machus uoluit · siue CΤΙΛΠΝΟΤΗΤΟC · ut inter
pretatus est aquila id est splendoris uel ΠΙΟΤΗΤΟC
hoc est pinguedinis ut uerterunt septuaginta aut
ΛΑΜΠΡΟΤΗΤΟC id est claritatis ut theodotio
transtulit · qui adsistunt dominatori uniuersae
terrae de duabus oliuis quae (lampade et sinistram) erant ad dextram; supra
legimus · et idcirco nunc interrogans super his prophe
ta non meretur audire · quia priora non retinet · siue
quod ubi obscurius dictum est · hic manifestius au
dire desiderat · aut certe silentio angeli confutatur
eius pertinacia quod maiora se scire contendat;
quamquam hebrei ideo eum de oliuis interrogan
tem nihil audisse confirment · quia non bene inter
rogauerit nec totum quaesierit quod scire debu
erit; denique postea plenius sciscitatur addens

spicas uel ramos oliuarũ de quib; supra tractatũ erat
ibi enim dixit · Quid sunt duae oliuę istę · hic int̃rogat
quid sunt duae spicę oliuarum · ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩϹ
quod in morem spicarũ recte sint arbores · & quasi
spicę aristis · sic istae uallo quodam ramorũ atque
foliorũ tectę sint · & in sublime surgentes; duas oliuas
quidam ẽ nr̃is filium interpraetant̃ & spm̃ scm̃
& mediam lampadẽ dm̃ patrem; sed nescio quomo
do absque blasphemia alterum a dextris alterũ
accipiant a sinistris · Ramos quoque siue spicas
oliuarũ incarnationem saluatoris & similitudinẽ
colũbae sp̃s sc̃i edisserunt · quia totas oliuas uidere
nequeamus · sed partem quandam & ut ita dicam
ramusculos incarnationis xp̃i · & ostensionis sp̃s
sc̃i nobis esse monstratos; Alii duo intellegunt testa
menta a dextris euangeliũ · a sinistris legem; eo q̃d
in altero spiritalis sensus sit in altero corporalis; &
quod nec totum euangeliũ nec totam legẽ expla
nare possimus · & nunc ex parte cognoscamus & ex
parte pph&emus · & necdum possimus intellegere
quod pfectum est; sunt qui duos ramos oliuarũ uel
duas spicas & filios pinguedinis uel splendoris sacer
dotiũ int̃praetentur · & legem quę praebeant gaudiũ.

uniuersae terrae. Alii enoc & heliam. quorũ alt̃ in pre-
putio alter in circumcisione placuit dõ. & cũ corpore
raptus in caelo est; pro splendore & oleo & pinguedi-
ne & claritate in hebraico legimus isaar. iuxta il-
lud quod de gaudio & felicitate scõrũ in psalmis scrip-
tum est. Inebriabunt̃ ab ubertate siue pinguedine
domus tuae ΠΙΟΤΗΤΟC enim magis pinguedinem
quam ubertatẽ sonat. Haec ut quiuimus & ut uires
ingenioli nr̃i ferre potuer̃ locuti sumus. & hebre-
orũ & nostrorum uarias opiniones breuit̃ pstrin-
gentes. si quis melius immo uerius dixerit & nos li-
benter melioribꝫ adquiescimus; Et conuersus sum
& leuaui oculos meos & uidi & ecce uolumẽ uolans.
& dixit ad me quid tu uides. & dixi ego uideo uolu-
m̃ uolans. longitudo eius uiginti cubitorũ. & lati-
tudo eius decem cubitorũ. Et dixit ad me haec ẽ ma-
ledictio quae egredit̃ super faciem uniuersae terrae
quia omnis fur sicut ibi scriptũ est iudicabitur
& omnis iurans ex hoc similit̃ iudicabit̃ educam il-
lud dicit dñs exercituum & ueniet ad domũ furis.
& ad domum iurantis in nomine meo mendacit̃
& cõmorabit̃ in medio eius & consum& eũ & lin-
gnã eius & lapides ei. Et conuersus sũ & leuaui

oculos meos & uidi falcē uolantē. & dixit ad me quid tu
uides. & dixi ego uideo falcē uolantem longitudinis
cubitorum uiginti. & latitudinis cubitorum decem.
Et dixit ad me haec est maledictio quae egredit(ur) sup(er) faciē
omnis terrae. quia omnis fur ex hoc usque ad mor
puniet(ur) & omis piurus ex hoc usq; ad mortem.
tem cruciabitur. & educam illud dicit dn̄s omps
Et ingredi&ur in domum furis & domum iurantis
in nomine meo mendaciт(er) & requiesc& in medio
domus eius & consum& eū & ligna eius & lapides
eius; Conuersus inquit proph&a ad aliā uisionem
& la&is atque felicib; oculos meos ad tristiora sus
tollens. cerno uolumen uolans. quod hebraice
dicitur gemella. & ab aquila & theodotione uer
sum est ΔΙΦΘΕΡΑ. a symmacho ΚΕΦΑΛΙC
id est capitulum. iuxta illud quod in psalmo legim(us)
in capitulo libri scriptum est de me. siue iuxta
septuaginta falcē uolantē. omnia enim quae su
pra uiderat aedificationem templi aduentum
dn̄i saluatoris libertatem de babylone populi
nuntiarant; Itaque ne eleuar&ur cū apostolo
cor eius cui datus est angelus satanae qui eū colafiza
r&. ne se extoller&; uid& et ipse quae tristia sunt
ut quicquid ex bonorū reuelatione adrogantiae cresce
r&

ex tristium cōminatione decrescat; uolumen auuolans
ostenditur in quo omnium peccata descripta sunt
ut unusquisque recipiat secundum opera sua·
siue bonum siue malū· dicente danihele; throno
positi sunt & libri apesti sunt; sin autē falcē accipi
mus ut septuaginta transtuler̄· de apocalypsi
iohannis sumamus exemplū in quo scriptum est.
Et respondit angelus & dixit ei qui sedebat sup
equū; mitte falcem tuā acutissimā & mete uineā
tuā q̄m maturę sunt· uuę eius· pro falce in deu
teronomio sagittas & gladium· legim̄· Inebria
bo sagittas meas sanguine & gladius meus
deuorabit carnes· Et quia dr̄ angelis peccantib;
non pepercit· qui proprio uitio habitaculum
perdidere celeste· Ideo ipse dicit p isaiam·
Inebriatus est gladius meus in caelo· gladio enī interi
bunt omīs peccatores populi· non utiq· gladio
corporali siquidem multę & diuersę p̄ter gla
diū ad mortem uiae sunt· sed gladio spiritali
quo percutiendi s̄ qui non eger̄ paenitentiā;
Et quib; cōminatur psalmista p clamans·
nisi conuertamini gladiū suū uibrauit·
arcum suū tetendit & parauit illum.

Et in ipso parauit uasa mortis. Et in hieremia legimus.
Usquequo secabis mucro uel gladius dñi. usquequo
non quiesces. Conuestere in uaginã tuã. Iste gladius
non solum falx appellat quae fenum stipulã spinasque
succidit. sed & securis arborum dicitur. quae non fecerint
dignos fructus paenitentiae. & de quib; iohannes bap
tista proclamat. Ecce securis ad radicem arborum po
sita est. omnis arbor quae non facit fructum bonũ excidit
& in ignem mittitur; Uolumẽ istud in quo peccata
omnia describunt. siue falx quae cunctorũ delicta
succidit. mittit in uineã sodomorũ de qua scriptũ est
Inimici nři insipienter. Ex uinea enim sodomorum
uinea eorũ & propago eorũ de gomorris. Uua eorũ
uua fellis botrus amaritudinis eis. furor draconum
uinum eorũ & furor aspidis insanabit. Haec falx
uiginti habet cubitos longitudinis & decẽ altitudi
nis in quo numero tristib; laeta sociant. ad hoc enĩ
dñs corripit ut emendet. in uicesimo qui ex duab;
decadis efficit. austera & tristia nuntiant; in deci
mo id est una decade meliora & prospera. omnia
enim flagella atque supplicia eruditur. isrl; simulque
moneam eos qui parua putant crimina furtũ atque
periuriũ quod inducat maledictio quae in uolumine

ac falce descripta est in domu furis atque periuri & co
moretur in ea & omnia eius ligna lapidesque consu
mat. quod si in his que minora putant. furto dico &
periuriu tanta poenaru cominatio est. quid dicim
de fornicatione adulterio homicidio sacrilegio.
cunctisq; criminib; quae ab apostolo int carnis opera
numerantur. Le giuiginti cubita longitudinis &
decem latitudinis ad a&atem referre dni saluatoris
id est tricenariu numeru efficere. quod n iudic& pa
t quemquam sed omne iudiciu dederit filio & ab eo
mundus iudicandus sit. Et egressus est angelus
qui loquebat in me & dix ad me. leua oculos tuos
& uide quid est hoc quod egredit. & dixi. quid na
est. & ait; haec est amphora egrediens & dixit;
haec est oculus eorum in uniuersa terra. Et ecce
talentu plumbi portabat. & ecce mulier una se
debit in medio amphorae. & dix; haec e impietas
& proiecit ea in medio amphore & misit massam
plubea in os eius. LXX. Et egressus est angelus
qui loquebat in me & dix ad me suspice oculis tuis
& uide quid sit quod egredit & dixi. quid est
& ait. haec est mensura que egredit & dix. haec est
iniquitas eoru in omni terra. Et ecce talentu plubi

et leuatum est. Et ecce mulier una sedebat in medio
mensurę. & dix(it): haec est iniquitas eorũ. & proiecit eã
in medio mensurae. & proiecit lapidem plũbeũ in os
eius; Amphora siue mensura egrediebat(ur) & ferebatur
in aere. Et ne dubitaremus quo propriae uocabulo
nuncupetur. Ipse angelus qui ostenderat amphorã
siue mensuram illi nom(en) inponit & dicit iuxta septu
aginta haec est iniquitas uniuersae terrę. iuxta he
breos hic est oculus. id est ostensio omniũ peccatorũ.
Et ecce mulier sedebat in medio amphorae uel mensurę
quę apud hebreos epha crebroque a septuaginta
in oephi uertitur. Et haec ipsa mulier uocabat(ur)
impietas. Cũ haec ita cernerem. ecce talentũ plũbi
id est massa instar lapidis ferebatur ab alio cuius
nomen tacitum est. Angelus autem iste qui lo
quebatur in propheta & egrediens ex eo illi uniuer
sa monstrabat. arripuit mulierem quę uocabat(ur)
impietas. & precipitem misit in medium amphorae
quae prius libere ferebat(ur). & supra amphoram
sedens omnib; apparebat. Ac ne forte rursum
eleuaret caput & sua iniquitate & impietate
gauderet. talentum plumbi in modiũ grauissimi
lapidis mittit in os amphorę ut impietatẽ in medio

ψ uel alio: impetu uel dñi iussione uel ferebatur.

opprimat atque concludat. Ne quomodo possit erū
pere; hec quasi umbras quasdam & lineis futura &
imaginis diximus ut quod reliquū est suis coloribus
impleamus. Angelus qui loquebat in propheta
egressus de eo & quasi cominus loquens p̄cipit illi
ut leuet oculos suos & uideat peccata populi isr̄l.
In mensure coaceruata perfectam & impleta de
licta cunctorum. q̄ hanc esse oculū eorū quod he
braice dicitur AENAM & scribit per AIN IOD
NUN MEM. siue iniquitatē eorum. quę si p̄ UAU
litteram scripta fu&. recte legeretur ONAM
u t septuaginta putauer̄. & hic error in editione
uulgata frequenter inoleuit. ut quia UAU &
IOD littere eadem forma sed mensura diuersas̄.
altera legatur pro altera. Haec amphora siue men
sura oculus eorum est in uniuersa terra. hoc est
ostensio peccatorū ut quorū uitia dispersa latita
bant in unū coaceruata oculi omnium panderent.
Et egrederetur de loco suo isr̄l. & cunctis gentib;
qualis in terra sua fuerit monstraret. Ecce ta
lentū plumbi portabat̄. pro talento plūbi in con
sequentib; legim̄ lapidem plumbi talentum
uocat̄. CHACCHAR. lapis ABEN. Ipse ē igit̄ lapis

plumbi quod nos manifestius exprimentes massam
uel spheram plumbi interpretati sumus. Ex quo sig
nificatur pondus grauissimum peccatorum et super hanc
mensuram atque amphoram omnium delictorum media
sedebat impietas quam alio nomine idolatriam
possumus appellare et negationem dei unde et saluator
dicitur ad iudaeos. Implete mensuram patrum
uestrorum. haec impietas quae sedebat super peccata sua et
in suo scelere gloriabatur. postea mittit in medium
babylonis et captiuitatis in malo premitur uel iuxta
theodotionem. ipsa se proicit et abscondit in medium
amphorae. ducitque super se pondus grauissimum
plumbi. ut opturatum os habeat. et ultra se iactare
non possit; uel certe ab angelo dei opprimitur. ut
quae prius laetebatur in scelere. aeterno silentio con
ticescat; Quo autem et a quibus conclusa post haec feratur sequens
lectio docet. Et leuaui oculos meos et uidi. et ecce
duae mulieres egredientes et spiritus in alis earum
et habebant alas quasi alas miluii. et leuauerunt
anphoram inter terram et caelum. et dixi ad angelum.
qui loquebatur in me. Quo istae deferunt amphoram
et dixit ad me. ut aedificetur ei domus in terra
sennaar. et stabiliatur et ponatur ibi super basem suam

LXX Et leuaui oculos meos & uidi & ecce duae mulieres
egredientes & spiritus in alis earum & ipsae habebant alas
sicut ale sunt upupae. & leuauerunt mensuram inter terram
& caelum. & dixi ad angelum qui loquebatur in me
quo iste deferunt mensuram. & dixit ad me. ut edi
ficent ei domum in terra babylonis & praeparent
& ponant eam ibi super sedem suam. Duas mulie
res egredientes iudaei arbitrantur regnum medorum
& macedonum. quorum utrumque adflixerit
populum babylonium. & ibi impietatis eorum
sedem posuerit. Hoc autem a se confingunt ne quid
de se dictum esse intellegatur. Duae enim mulieres
que egrediuntur haud dubium quin de terra iudaeae
accipiendae sunt. decem & duae tribus; quarum altera
a chaldeis captae sunt; & in alis earum erat spiritus id est po
testas diaboli. de quo in ecclesiaste scriptum est.
Si spiritus potestatem habentis ascenderit super locum
tuum ne dimiseris; & in euangelio spiritum inmundum
legimus. qui cum de domo sua fuerit eiectus cir
cumiens deserta & arida cum aliis septem spiritibus
nequioribus se reuestit in pristinam domum; Ab hoc
igitur spiritu iste mulieres quasi uenti flatu que rap
tatae uolatu celeri ferebantur. & habebant

alas iuxta hebraicum asida · quod aquila symmachus
theodotio · herodionem · soli septuaginta upupam trans
tuler̄ · asidam · hebrei miluū putant auem rapacissimam
& semper domesticis auibus insidiantem · herodionem
uero · hi qui de uolucrū scripsere naturis tria genera
autumant · unum album · aliud stellatum tertium nigrū
Quod & saeuissimum ē & sanguinarium & pugnans adeo
itum inpatiens · ita ut ex oculis eorum erumpat cruor ·
Upupam aū quam nos de greci nominis similitudine traxim̄ ·
Nam & ipsi epopam appellant ab eo quod stercora humana
consider& · auem dicunt esse spurcissimā semp insepul
chris semp in humano stercore cōmorantem deniq ·
& nido ex eo facere · dicitur & pullos suos de uermicul
stercoris alere putrescentis · quam cumque ex tribus
au em intellegere uolueris asidam · conuenit istis
mulierib; iudae & isrl̄i · quae propt peccata pristinā
traditae sunt daemonum potestati & ab eis ductae
In captiuitatem · Tuler̄que amphoram siue mensurā
in qua clausa tenebatur impietas · massa plūbi desup
posita · ne poss& exire · & pondus grauissimum
omniū peccatorū p aerem inter terrā & caelum ·
Quod propheta intellegens non interrogat que sint
istae mulieres · patebat enī spū prophetali ·

Nec quid portent de quo supra fuerat eruditus. sed quo por
tent. Denique sequitur. Dixi ad angelũ qui loquebat̃
in me. quo istae defer̃ amphoram. qui respondit
ut aedific&̃ ei domus in terra sennaar. pro quo septua
ginta transtuler̃ in terra babylonis. sennaar enim
campus est chaldeorũ. in quo hi qui moverant ab ori
ente pedes suos & in dĩ servitute stare non poterant.
aedificaver̃ turrem sup̃biae. unde & civitas ipsa
appellata ẽ babylon id est confusio. eo quod ibi lin
guae omnium confusae sint atq; permixtę; Impi&as
ergo desestur a bistis mulierib; in babylonẽ. ut ibi
aedific&ur dom̃ eius & stabiliat̃ & ponat̃ super
basem suam. & in aeterna statione requiescat.
Vere enim in babylone sedes est impi&atis. & iux
ta hystoriã. & iuxta mysticos intellectus. si volue
rimus duas mulieres accipere. her&icorũ popular
a facie dĩ & spũ fecerunt
& iudaeorũ. quorũ utriq; egrediuntur; incesto.
& habent alas milui. herodii & upupae. dũ semper
in modum perdicis faciunt divinas non cum iudicio
& de ecclesia rapere festinant & contentionibus
ac iurgiis delectant̃. & quoscumque deceperint
trahunt ad interitum polluant̃ in caeno libidinũ
& sordib; sempiternis. Istae mulieres levant pond;

impi &atis grauissimū & aedificant in confusionem
domum suam & seruiunt regē babylonio ut ibi habitent
her&icorum populi & iudaeorū ubi morant idolatrii
ligno & lapidib; seruientes. ET conuersus sū & le
uaui oculos meos & uidi & ecce quattuor quadrigas
egredientes de medio duorū montium & montes
montes aenei. In quadriga prima equi rufi. In qua
driga secunda equi nigri. & in quadriga tertia eq̄
albi. & in quadriga quarta equi uarii & fortes.
& respondi & dixi ad angelū qui loquebat in me.
quid sunt haec domine mi. Et respondit angelus &
ait ad me. Isti sunt quattuor uenti celi qui egrediun
tur ut stent coram dominatore omnis terrae. In qua
erant equi nigri egrediebantur in terram aquilonis.
& albi egressi sunt post eos. & uarii egressi sunt ad
terram austri. Qui autem erant robustissimi
exierunt & quaerebant ire & discurrere p omnem
terram. & dixit. Ite & perambulate terrā. & pam
bulauer terram. & uocauit me & locutus est ad me
dicens. Ecce qui egrediuntur in terrā aquilonis
requiescere fecer spm̄ meum in terra aquilonis
LXX Et conuersus sum & leuaui oculos meos
& uidi & ecce quattuor quadrige egredientes de medio

duorum montium & montes erant montes aerei. In qua
driga prima equi rufi. & in quadriga secunda equi nigri.
& in quadriga tertia equi albi. & in quadriga quarta equi
uarii sturnini. & respondi & dixi ad angelum qui loque
batur in me quid sunt haec domine. & respondit angelus
qui loquebatur in me. & dixit. hi sunt quattuor uenti caeli
qui egrediuntur ut adstent domino omnis terrae.
In quo erant equi nigri egrediebantur super terram a
quilonis. & albi egrediebantur post eos. & uarii
exiebant in terram austri & sturnini egrediebantur
(+ & dixit: ite & circuite terram.)
& considerabant ut circuirent terram. & cla
(& locutus)
mauit est ad me dicens. Ecce qui egrediuntur super ter
ram aquilonis requiescere fecerunt furorem meum in terra
aquilonis. Transiui autem ad aliam uisionem & oculos
cordis mei ad caelum altius subleuaui. Undique
quattuor quadrigas egredientes de medio duo
rum montium qui erant aerei. id est insuperabiles
atque fortissimi & qui nulla possint uetustate con
sumi. quos enim super montes mysteriosos uel umbro
sos atque nemorosos dixerat nunc aereos uocat.
In quadriga prima equi rufi erant cruenti & san
guinarii. & babylonia crudelitate terribiles.
In quadriga secunda equi nigri regnum medorum.

atque persarum· quod bigae sedens & egrediens passim regis
edictum mortem omnium iudaeorum tristi nuntio per
ferebat· In quadriga tertia equi albi macedones sub
quorum rege anthiocho machabeorum uictoriam
legimus· In quadriga quarta equi uarii
fortes· Sunt enim romanorum reges· alios in gentem
iudaeam fuisse clementes· ut gaium caesarem augustum ÷ c
& claudium· alios persecutores atque terribiles ut gaium
caligulam· neronem uespasianum & hadrianum
pro fortibus· quos aquila ΚΑΡΤΕΡΟΥϹ septuaginta
ΨΑΡΟΥϹ transtulerunt· In hebraico scriptum est
amassim· & quaedam exemplaria male habent
ΠΥΡΡΟΥϹ· confundentium colorum differentias
atque regnorum cum ΠΥΡΡΟΥ· id est rufi· non
amassim· sed adamim appellentur· propheta ergo
quaerente quid sibi uellent significare quae cernere[t]
Angelus qui loquebatur in me respondet & narrat.
quattuor esse uentos caeli id est quattuor plagas mun
di quae graece uocant ΚΛΙΜΑΤΑ quia adsistant & pa
reant domini uoluntati· Nihil enim haec quattuor
regna quae diximus absque domini uoluntate fecerunt·
In qua erant equi nigri egrediebantur inquit in ter
ram aquilonis· Quam pulchre quadriga prima

In qua erant equi rufi praetermittitur. et quid se
cundi et tertii fecerint. quarta quae describit; tamen
eo tempore quo haec propheta referebat. regnum praele
riestix babylonium et omnem asiam medorum potentia
possidebat. sub quorum rege […] dario anno eius
secundo mense undecimo qui appellatur sabat. vicesima
et quarta die mensis somnia quae super exposuimus con
templatur. In qua erant igitur equi nigri. egredie
bantur in terram aquilonis ut chaldeorum regnum
medica vastitas euesteret. Et hoc notandum quod
KAIMATA orbis et mundi iuxta situm hierusalem et
templum in scripturis sanctis appellentur. Albi quoque egres
si sunt post eos. sicut medorum persarumque uestigia
reges macedonum ut chaldeos ac babylonem suo impe
rio subiugarent. Quartum vero id est sturnini et uarii
pro quo in hebreo legitur boraddim. et qui alio nomi
ne appellantur amassim. id est fortes atque robusti. egres
si sunt ad australem plagam et totam terram impetu celeri
lustrauerunt. Clamatque angelus qui loquebatur in propheta
ad imperium romanorum. perambulate terram et orbem
circuite terrarum. uestrisque pedibus cuncta regna subter
mittite. Conuersusque ad prophetam clara uoce testatur.
ecce qui egrediuntur in terram aquilonis requiescere fecerunt

spm̃ meum in terra ad quam profecti sunt · Traditum
mihi est ab hebreis in loco uel difficillimo quod alex
ander · & omĩs macedones id est equi albi qui egressi sunt
post medos & ꝑsas qui & ipsi p̄rexerunt in terrã aqui
lonis requiescere fecerint spm̃ proph&alem in terra
aquilonis eo quod contra medos dĩ impleuerint
uoluntatẽ & in breui imperium medorũ atque
persarũ a macedonib; sit del&um · grande enim
eorum est consolatio qui praemuntur · si sciant hos
tes suos cito ẽẽ perituros · Haec ut potuim̃ · immo
ut accepimus nostrae linguae studiosis tradimus
sequentes historiae ueritatem · Nec quadrigas
faraonis & currus babylonios instar explanatio
nis aegyptiace tenaci memoria conquirentes.
ł sed qua ratione sit scriptum
Non enim quid ubi scriptum · considerandum est.
Iuxta allegoriam quaecumque in quattuor cor
& quattuor
nib; fabris diximus · &iam in praesenti loco accipi
amus · Legimus cuiusdam uolumine quattuor qua
drigas in quib; sunt equi rufi & nigri & albi &
uarii ac fortes · quattuor euangelia intellegen
da · et equos apostolos per diuersitatẽ colorũ
diuersas gratias possidentes · quorũ alii rufi sint
in martyrio · alii obscuri & nigri & xpi mysteria ·

cognoscentes· de quib; dicat̃ in psalmis caligo sub pe
dibus eius· & posuit tenebras latibulum suũ· Ali
alibi gratia uirginali· aluuari· & postea haben
tes gratiam curationum diuersaruq; que uis tuuu·
Hæ quadrige quattuor· siue currus· missi sunt in
quattuor uentos cæli· id est ad cardines mundi
& uniuersum orbem terrarũ ut explerent dñi·
uoluntatẽ· quib; postea infertur ab angelo·
Ite & perambulate terram· & in cunctis terra
rũ finib; euangelium seminate· Hoc quoq·
quod sequit̃· ecce qui egrediunt in terrã aquilo
nis requiescere fecer̃ spm̃ meum in terra aqui
lonis· sic explanauit ut diceret· requieuisse
spm̃ dñi siue angeli quando in terra aquilonis
diaboli regna durissima apostolica p̄dicatione
subuersa sunt· & hæc esse regna quę dñõ sal
uatori in monte excelso diabolus ostendens
sibi tradita gloriatus sit·

EXPL̃ LIB· I· IN ZACHR PROPH·

INCIP· II AD EXSUPERIU EPM̃ TOLOSANUM IN
ZACHARIA PROP EXPLANATIONU LIBER
I· Ihc saluã deu·